

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA
UČENCI ROMI NA OSNOVNI ŠOLI DR. FRANCETA
PREŠERNA RIBNICA

Irena Briški

Ljubljana, 2016

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Vesni Leskošek, ki mi je nudila strokovno pomoč in me usmerjala pri pisanju diplomske naloge.

Prijatelj je lahko kdorkoli. Starost, spol ali rasa niso pomembni. Pomemben je vsak posameznik, razlike ni!

Pejtausi hi šej saku. U berša, u spol vej i rasa naune važne. Važnu hi saku. Amut naune!

Horvat Romeo – Popo

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Irena Briški

Naslov diplomske naloge: Učenci Romi na OŠ dr. Franceta Prešerna Ribnica

Kraj: Kočevje

Leto: 2016

Število strani: 80

Število slik: 1

Število grafikonov: 22

Število virov: 47

Število internetnih virov: 10

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Deskriptorji: Romi, osnovna šola, izobraževanje Romov, odnos učitelj - učenec, interesi romskih učencev, vzroki za odsotnost, napredek

Povzetek: V teoretičnem delu sem podrobneje opisala pojem Rom/Cigan, predstavila sem življenje Romov v preteklosti in sedanjosti, opredelila pojem romske identitete. Opozorila sem na nestrpnost do Romov tako v preteklosti kot tudi v današnjem času in prikazala položaj Romov v Sloveniji. Predstavila sem vzgojno-izobraževalno delo z učenci Romi in osvetlila delo z romskimi učenci na šoli, na kateri sem zaposlena kot šolska svetovalna delavka in na kateri je potekala raziskava.

V empiričnem delu pa sem izvedla raziskavo z romskimi učenci o njihovem počutju v šoli, o odnosu do sošolcev in učiteljev, kaj jim je všeč in česa ne marajo, s katerimi težavami se soočajo. Drugi del raziskave sem izvedla z učitelji, ki romske učence poučujejo. Zanimalo me je, kako učitelj vidi položaj romskega učenca v šoli in s katerimi težavami se učitelji srečujejo pri svojem delu in kako jih rešujejo.

Ugotovila sem, da bi bilo težav pri poučevanju romskih učencev manj, če bi bili že pred vstopom v šolo vključeni v pripravo na šolo. Težavam pri izobraževanju bi se lahko izognili, če bi bil šolski sistem bolj naklonjen drugačnosti romskih učencev.

Title: ROMA STUDENTS ATTENDING DR. FRANCE PREŠEREN RIBNICA
ELEMENTARY SCHOOL

Descriptors: the Roma, elementary school, the Roma education, teacher-student relationship, Roma students' interests, reasons for absences, progress

Abstract: The theoretical part of my thesis provides a detailed description of the term a Roma / a Gypsy, the life of the Roma in the past and present, and a definition of the concept of Roma identity. I also addressed intolerance against the Roma, in the past as well as today, and I depicted the situation of the Roma in Slovenia. I described the educational work with Roma students attending the school where I work as a school guidance counsellor and where the research work was carried out.

The empirical part of my thesis outlines the research I conducted with the Roma students regarding their well-being at our school, relations with their schoolfellows and teachers, their likes and dislikes, the problems they are facing. The second part of my survey was conducted with the teachers who teach the Roma students. I asked them about their viewpoints concerning the situation of the Roma students in our school, the problems they encounter, and how they deal with them.

I came to the conclusion that there would be fewer problems associated with teaching Roma students if these students were involved in some preschool preparation programme before entering school. Problems related to Roma education could be avoided if the school system was more accepting of the otherness of Roma students.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA
UČENCI ROMI NA OSNOVNI ŠOLI DR. FRANCETA
PREŠERNA RIBNICA

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Irena Briški

Ljubljana, 2016

KAZALO

Kazalo grafikonov	9
1 TEORETIČNI UVOD	10
1.1 NASELITEV ROMOV V EVROPI	10
1.1.1 Romi v preteklosti	10
1.1.2 Romi na evropskih tleh	11
1.2 GRADNJA ROMSKE ETNIČNE IDENTITETE	12
1.3 ROMI V EVROPI IN V SLOVENIJI SKOZI ZGODOVINO	13
1.4 POLOŽAJ ROMOV V EVROPI DANES	15
1.4.1 Demografski podatki	15
1.4.2 Socialno-ekonomski položaj	15
1.4.3 Pravni položaj Romov	15
1.5 ROMI NA SLOVENSKEM	16
1.5.1 Naselitev	16
1.5.2 Romi na Slovenskem danes	16
1.5.3 Socialno-ekonomski položaj	17
1.5.4 Ustavno-pravni položaj Romov v Sloveniji	17
1.5.5 Urad Vlade RS za narodnosti	21
1.5.6 Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji	22
1.6 VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO DELO Z UČENCI ROMI NA SLOVENSKIH OSNOVNIH ŠOLAH	23
1.7 UČENCI ROMI NA OSNOVNI ŠOLI DR. FRANCETA PREŠERNA RIBNICA	33
2 PROBLEM	37
2.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	38
2.2 HIPOTEZE	39
3 METODOLOGIJA	40
3.1 VRSTA RAZISKAVE	40
3.2 METODA RAZISKAVE Z UČENCI ROMI	40
3.3 METODA RAZISKAVE Z UČITELJI	40

3.4 POPULACIJA, VZOREC, ZBIRANJE PODATKOV	41
3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	41
4 REZULTATI	42
4.1 REZULTATI INTERVJUJEV Z ROMSKIMI UČENCI	42
4.2 REZULTATI ANKETNEGA VPRAŠALNIKA Z UČITELJI	44
4.3 POTRJEVANJE HIPOTEZ	57
5 RAZPRAVA	58
6 SKLEPI	66
7 PREDLOGI	67
8 LITERATURA	70
9 PRILOGE	74

Kazalo grafikonov

Grafikon 1: Delovna doba učitelja	44
Grafikon 2: Pripravljalnica pred vstopom v šolo	44
Grafikon 3: Mnenje učiteljev o razlikah med romskimi učenci	45
Grafikon 4: Prisotnost romskih učencev pri pouku	45
Grafikon 5: Vzroki odsotnosti romskih učencev	46
Grafikon 6: Interesi romskih učencev	46
Grafikon 7: Udeležba na šolskih aktivnostih	47
Grafikon 8: Udeležba na interesnih dejavnostih	48
Grafikon 9: Interesne dejavnosti	48
Grafikon 10: Težave romskih učencev	50
Grafikon 11: Minimalni standardi znanja	50
Grafikon 12: Predmeti, ki povzročajo težave	51
Grafikon 13: Mnenje učiteljev o standardih znanja	51
Grafikon 14: Prilagoditve pri ocenjevanju	52
Grafikon 15: Mnenje učiteljev o prilagajanju učnih gradiv	52
Grafikon 16: Mnenje učiteljev o slovenščini kot o drugem jeziku	53
Grafikon 17: Vzgojne težave	53
Grafikon 18: Počutje v šoli	54
Grafikon 19: Sodelovanje učiteljev in staršev	54
Grafikon 20: Sodelovanje s starši	55
Grafikon 21: Spol	55
Grafikon 22: Starostna skupina	56

1 TEORETIČNI UVOD

Glede poimenovanja Cigan ali Rom so nastale obširne študije. Cigan je prvotno ime za indijske nomadske skupine, ki do 19. stol. ni imelo slabšalno konotacijo. Miklošič je iskal skupen jezikovni koren besede cigan v indoevropski jezikovni strukturi in ugotovil, da skoraj v vseh evropskih jezikih uporabljajo besedo »Cigan« oziroma njene izpeljanke, ki izhaja iz srednje grške besede *atciganos* oziroma iz sanskrta iz besede *zingarie* (Šiftar, 1970; Tancer, 1994).

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika najdemo izraz cigan, ki opredeljuje pripadnika iz Indije priseljenega ljudstva, navadno brez stalnega bivališča. Beseda ima tudi slabšalni pomen za zvitega, lahkomišelnega ali malopridnega človeka (SSKJ, spletna izdaja¹). Poimenovanja Rom v SSKJ ne najdemo, v Enciklopediji Slovenije pa geslo Rom označuje pripadnike indijskih nomadov, ki so se razselili po vsej Evropi, Bližnjem vzhodu in Ameriki (Enciklopedija Slovenije, 1996).

Beseda Rom pomeni »človek v plemenitem pomenu besede« in naj bi poimenovala pripadnost ciganskemu rodu in skupni pradomovini. Beseda Rom je po nekaterih ugotovitvah sorodna s sanskrtsko besedo »doma« (Šiftar, 1970).

1.1 NASELITEV ROMOV V EVROPI

1.1.1 Romi v preteklosti

Preteklost romskega ljudstva lahko spremljamo skozi legende iz srednjega veka, ki pa nimajo znanstvene podlage. Legende govorijo, da naj bi bila prvotna domovina Romov Egipt. Prvo tehtnejšo hipotezo na področju raziskav o domovini Romov je podal Stephan Valyi leta 1763, ko je primerjal tisoč besed treh Indijcev in Romov ter trdil, da je domovina Romov Indija. Njegovo hipotezo je prvi znanstveno dokazal F. Pott, ki je prav tako preučil romski jezik in dokazal, da je soroden s sanskrtom (Štrukelj, 1980). Na Slovenskem je F. Miklošič med leti 1872 in 1880 s primerjalnimi jezikoslovnimi metodami potrdil, da je prvotna domovina Romov Indija, in sicer skrajni severozahodni del v dolini južnega Hindokuša. Ugotovil je, da je romski jezik z novimi indijskimi jeziki

---

¹ Spletna izdaja SSKJ: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>

v »sestrskem odnosu« (Šiftar, 1970). Današnji romologi so si enotni v ugotovitvi, da je pradomovina Romov v zahodnem delu današnje Indije, v Pandžabu, na obronkih Himalaje (Tancer, 1994).

Selitev prednikov Romov iz Indije na zahod je potekala proti koncu 10. stoletja proti Iranu, kjer je prišlo do velike cepitve skupine – nekaj skupin je odšlo proti severu, večina pa proti zahodu do Armenije. Tu je prišlo do druge velike cepitve v tri selitvene smeri: čez Kavkaz, v Afriko in Malo Azijo. V Mali Aziji so se prepolovili, odkoder je ena skupina šla na Peloponez in od tukaj v notranjost Balkanskega polotoka, druga skupina pa v Trakijo (Tancer, 1994).

1.1.2 Romi na evropskih tleh

Evropski staroselci so menili, da so novi naseljenci le začasni prebivalci. O indijskih nomadih so ohranjene posamezne listine iz srednjega veka (Štrukelj, 1980: 36-37):

- Listina (1100) iz samostana na gori Atos, v kateri je zapisano, da so v Carigradu čarovniki z imenom Atsincani (Štrukelj, 2004 :14-15).
- Kronike (1219), ki omenjajo Cigane na Madžarskem in Češkem.
- Listina s Krete (1322), ki natančno opisuje indijske nomade.
- Sodna škofijska kronika v Zagrebu (1378).

Preganjanje Romov se je začelo zgodaj, že leta 1427 naj bi jih pariški nadškof izgnal iz mesta, nato so sledili prvi protiromski zakoni v Švici leta 1471, prepoved bivanja v Franciji, na Nizozemskem ali pa so bili v suženjstvu, najdlje v Romuniji do 1856. Po osvoboditvi romskih sužnjev se je začela velika emigracija v Zahodno Evropo in Ameriko, zato so leta 1885 ZDA prepovedale vstop Romom (Šiftar, 1970).

V drugi polovici 18. stol. so evropske dežele, z izjemo Španije, začele gledati na Rome nekoliko strpneje. Romi so bili najmanj preganjani na Madžarskem, kjer so sprejeli Zakon o stalni naselitvi Romov in jih tudi leta 1873 popisali. Imeli so tudi svojo organizacijo (Šiftar, 1970).

1.2 GRADNJA ROMSKE ETNIČNE IDENTITETE

Prvi poskus narodnega organiziranja Romov sega v leto 1878, ko naj bi ustanovili organizacijo, ki bi ščitila interese Romov v Stuttgartu, a so nemške oblasti prepovedale organizacijo. Ideja po združevanju se je širila v druge države, tako so leta 1958 osnovali Zvezo Romov Madžarske, sledile so nove organizacije v Nemčiji, Španiji, na Finskem in drugod. Tedaj romske organizacije še niso imele svojih programov, delovale pa so znotraj nacionalnih držav.

Pomembna prelomnica za Rome je leto 1971, ko so v Londonu organizirali prvi svetovni kongres Romov. Kongresa so se udeležili predstavniki štirinajstih držav. Ustanovili so različne komisije, ki so se ukvarjale s socialno problematiko, izobraževanjem, vojnimi zločini, jezikom in kulturo. Za svetovni dan Romov so določili 8. april. Poenotili so tudi poimenovanje svojih pripadnikov z Romi, sprejeli svojo zastavo², grb in himno. Na kongresu so tudi prvič vzpostavili kontakt z indijsko vlado (Tancer, 1994). Kongres se je nato nadaljeval leta 1978 v Ženevi, leta 1981 v Göttingenu, ko so dosegli, da se jih prizna kot narodnostno manjšino indijskega izvora. Na četrtem kongresu leta 1990 na Poljskem so svoje probleme in zahteve naslovili tudi v OZN in Unesco. Glavni nalogi Mednarodnega združenja Romov sta gradnja romske etnične identitete in priznanje statusa etnične manjšine tako na državni kot na mednarodni ravni.

Slika 1: Romska zastava³

² Zastava: modra barva – prostranstvo, zelena barva – gozd, narava, sredi zastave pa kolo s 16 prečniki.

³ Vir: http://www.romanodance.org/?page_id=26 (24. 9. 2010)

1. 3 ROMI V EVROPI IN V SLOVENIJI SKOZI ZGODOVINO

V evropskih državah so Rome najprej sprejemali z veliko mero radovednosti, kasneje pa s pomilovanjem. Kasneje so se jih skušali rešiti ali jih s silo asimilirati. Postali so ljudje najnižjega sloja, ki so bili prezirani in tudi najbolj kruto ter grobo preganjani. Poskus, da bi Rome integrirali, predstavlja najbolj kruto poglavje romske zgodovine. To obdobje je znano po predpisih, ki skupno s fašističnimi predstavljajo najstrašnejši kodeks človekovega zla. »Integriranje Romov v evropsko civilizirano družbo so opravljali z najbolj grobo silo, z njihovim uničevanjem, z brisanjem njihovih etničnih značilnosti, ki jim v zadnjem času dajejo osnovo, da bodo priznani kot narodnost (Šiftar, 1970: 14)«.

Rome so po prihodu v Evropo začeli označevati kot ljudi, ki prinašajo nesrečo. »Šiftar pravi (1970: 15), da so bili tisti, »ki so jih preganjali v imenu Boga«. Bili so drugačni, zato so bili deležni nestrpnosti in diskriminacije. Na položaj Romov v Evropi je vplival tudi turški pohod v Evropo. Nekateri zgodovinski zapisi govorijo o tem, da so pomagali Turkom. Glede na to, da jim je bilo večinsko prebivalstvo nenaklonjeno, ni bilo težko razširiti vesti, da so Romi turški ovaduhi (Šiftar, 1970: 21)«.

Nestrpnost in preganjanja Romov so se začela tudi na ozemlju današnje Slovenije. Zlasti v 17. stoletju so bili najbolj preganjani. Oblasti so jih obravnavale strogo, kar se vidi iz uradnih listin, ki jih je takratna avstrijska vlada pošiljala v naše kraje. V njih so zahtevali pregon Ciganov (leta 1724, 1755, 1788). Odredbe so veljale za vse avstrijske dežele, tudi za slovenske (Štrukelj, 2004: 25-26). Za takratne vladarje je največjo težavo predstavljal njihov nomadski način življenja in njihova kultura. V 18. stoletju jih je zaščitila Marija Terezija. Za reševanje romskega vprašanja je izdala predpise in jim dala nekaj zemlje za obdelovanje in bivanje. Zahtevala je, da obdelujejo zemljo, hodijo v šolo, služijo vojsko. Imenovala jih je nove naseljence oz. neu colonus. Še ostrejši je bil predpis iz leta 1767, saj so z njim Romom prepovedali romski jezik, medsebojne poroke in nomadski način življenja. S silo so staršem odvzemali otroke in jih dajali v prevzgojo posameznim neciganskim družinam, ki so jih vzgajali v krščanskem duhu. Jožef II. je nadaljeval politiko svoje matere Marije Terezije. Z dodatno poostrejitvijo ukrepov je želel doseči še hitrejšo rešitev romskega vprašanja. Želenih uspehov ni dosegel, zato je ukrepe omilil in po letu 1783 Rome prepustil njihovi usodi. (Šiftar, 1970: 111).

Do Hitlerjevega prihoda na oblast so živeli Romi dokaj mirno. Dve leti po prevzemu oblasti je Hitler izdal Nürnberški Zakon o zaščiti nemške krvi. S tem zakonom so bili Romi in Judje proglašeni kot »ljudje nižje rase«. Pošiljali so jih v koncentracijska taborišča, kjer so bili izpostavljeni grozovitemu nasilju nacizma.

O genocidu nad Romi se do sedaj ni govorilo, saj v primerjavi z Judi niso imeli knjig, ki bi govorile o njihovi usodi. »Po nepopolnih podatkih naj bi v fašističnih preganjanjih izgubilo življenje okrog 3.600.000 Romov« (Šiftar, 1970: 101). Po drugi svetovni vojni so Romi ponovno trpeli v vojni. Vojna na Balkanu (na Hrvaškem, v Bosni in na Kosovu) je sprožila največje »etnično čiščenje« po drugi svetovni vojni. V Bosni in na Kosovu so bili mnogi pobiti skupaj z muslimani. Veliko jih je končalo v taboriščih, nekateri so bili pregnani in še danes živijo kot begunci. Razseljeni po drugih državah so ostali azilanti in zaradi življenja revščini tudi žrtve različnih bolezni. »V času vojne na Balkanu jih je veliko emigriralo v Slovenijo (Brizani, 2000: 17), predvsem v večja mesta, kot sta Ljubljana in Maribor«.

V Murski Soboti so 3. avgusta 2016 odkrili spominsko ploščo Romom in Sintom, žrtvam genocida. V eni sami noči, z 2. na 3. avgust pred 72 leti leta 1944, so v koncentracijskem taborišču Auschwitz-Birkenau uničili t.i. »romsko taborišče – Zigeunerlager« in usmrtili skoraj nekaj manj kot 3.000 Romov in Sintov. V ta namen v številnih evropskih državah 2. avgust zaznamujejo kot dan spomina na žrtve holokavsta. Pobudnik odkritja spominske plošče v Murski Soboti je bil predsednik zveze Romov Slovenije Jožek Horvat Muc (www.rtvsllo.si/lokalne-novice/prekmurje).

V preteklosti so bili Romi v vseh državah žrtve vojn in konfliktov. »Romi si nikoli niso izmišljali nacističnih sistemov, vojn, komunistične diktature, vendar so bili vedno največje žrtve vseh teh družbenih oblik.« (Brizani, 2000: 16).

Kljub temu da so preganjali in zanikali tako romsko kulturo in jezik ter da se romski jezik v pisni obliki ni ohranil, se je ohranila romska kultura.

V današnjem svetu Romi še vedno živijo v neurejenih razmerah in so pogosto žrtve nestrpnosti in diskriminacije. Pojavljajo se nove oblike nestrpnosti. Obstajajo razna združenja, ki širijo nestrpnost in fizično nasilje do etničnih manjšin. Vpliv sodobne tehnologije na področju komunikacije omogoča hitrejše širjenje nestrpnih idej in sovražnega govora v različnih državah (www.unionromani.org/pueblo).

Romska skupnost predstavlja eno najbolj marginaliziranih skupin v Evropi.

1.4 POLOŽAJ ROMOV V EVROPI DANES

1.4.1 Demografski podatki

Romi živijo danes v skoraj vseh evropskih državah. Po neuradnih podatkih naj bi v Evropi živel 12 milijonov Romov. Večina, okrog 8 milijonov, jih živi v vzhodni Evropi, od tega največ v Romuniji, okoli 3 milijone. V drugih evropskih državah živi od 2 do 4 milijonov Romov. Natančno število v posameznih državah je težko ugotoviti, saj se večina ob popisu prebivalstva iz različnih razlogov ne opredeljuje kot Romi (Brizani, 2000: 15).

1.4.2 Socialno-ekonomski položaj

V skoraj vseh evropskih državah sodijo na dno družbene lestvice, večinoma so nepismeni, brezposelni in živijo od denarnih socialnih pomoči. Njihova bivališča so slaba, saj živijo na obrobju večjih mest, ki so pogosto brez elektrike in vode. Le malo Romov se je integriralo v večinsko prebivalstvo. Pogosto so kršene njihove osnovne pravice.

1.4.3 Pravni položaj Romov

V dvajsetem stoletju je bilo več poskusov, kako urediti pravni status Romov. V veliki večini je njihov položaj »zaščiten« v splošnih ustavnih določbah, saj gre za spoštovanje načel prepovedi diskriminacije, ki temelji na rasi in narodnostnem ali etničnem poreklu.

Na mednarodni ravni se je na področju urejanja varstva manjšin izoblikovalo soglasje o pomembnosti ohranjanja identitete in kulturne raznolikosti kot posebnosti družb, v katerih obstaja več kultur. Številni mednarodni dokumenti vsebujejo določilo za odpravljanje diskriminacije Romov. Določbe so usmerjene na odpravo predsodkov, netolerance, ksenofobije, rasizma, socialne izključenosti.

Države se s podpisom mednarodnih pogodb zavežejo, da bodo svojo politiko vodile v skladu z njimi. Naj omenim dva taka instrumenta Sveta Evrope (Klopčič, 2001: 85), in sicer Listina o regionalnih in manjšinskih jezikih in Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin.

Vse države, ki so 2004 postale članice Evropske unije, med njimi tudi Slovenija, so morale pred tem sprejeti posebne programe, namenjene integraciji Romov. Mednarodna skupnost je take zahteve postavila ob preverjanju in uresničevanju človekovih pravic.

1.5 ROMI NA SLOVENSKEM

1.5.1 Naselitev

Podatke o prisotnosti prvih romskih družin na slovenskih tleh najdemo v že omenjeni škofijski sodni kroniki iz Zagreba iz leta 1387, ki omenja tudi Cigana iz Ljubljane. Najstarejša znana slovenska arhivska listina, kjer so omenjeni Romi, je darilna listina samostanu Bistra iz leta 1452, kjer sta podpisana »Vrban Zygeuner in s. bruder Martin«. Od 17. stol naprej so omembe Romov v Sloveniji pogostejše (Štrukelj, 1980).

Romske skupine, danes naseljene v Sloveniji, so pripadale trem velikim plemenom. Naselili so se v tistih slovenskih krajih, ki so bili blizu pokrajinam in državam s številčnejšim »ciganskim prebivalstvom«. Ločimo dolenske ali hrvaške, prekmurske ali madžarske in gorenjske ali nemške Rome. V nekaterih zgodovinskih virih bomo našli tudi druga poimenovanja – za prekmurske tudi vlaški Romi, za dolenske beli Romi in za gorenjske Sinti. Vsaka od teh skupin govori svoje narečje, kar jih loči tudi med seboj (Štrukelj, 1980: 34-56).

1.5.2 Romi na Slovenskem danes

Glede na druge evropske države imamo v Sloveniji malo romskih skupin. Število Romov, ki živijo danes v Sloveniji, je težko določiti, saj se za Rome ob popisih prebivalstva opredeli le manjšina. Tako se je ob popisu leta 2002 za Rome opredelilo 3246 državljanov, kot materin jezik pa je navedlo romski jezik 3834 državljanov. Podatki, ki so jih zbrale socialne službe in lokalne skupnosti kažejo, da živi v Sloveniji med 7.000 in 10.000 Romov.

V Sloveniji pa dejansko živi okrog 10.000 Romov, od tega naj bi bilo okrog 2000 do 3500 neavtohtonih Romov oz. Romov, ki so v Slovenijo prišli iz bivših oz. drugih držav nekdanje SFRJ pred ali po letu 1991. V tej skupini se pojavlja problem, da nimajo državljanstva ali osebnih dokumentov (www.mirovni-institut.si).

Največ Romov živi v Prekmurju (Lendava, Murska Sobota) in v južnih predelih Slovenije ob meji z Republiko Hrvaško (Brežice, Krško, Novo mesto, Trebnje, Grosuplje, Ribnica, Kočevje, Črnomelj, Semič, Metlika). »Drugod po Sloveniji najdemo le manjše skupine Romov ali posamezne družine, na robu večjih mestnih središč pa tudi skupine Romov migrantov iz nekdanjih jugoslovanskih republik (Winkler, 1999: 27-30)«.

1.5.3 Socialno-ekonomski položaj

Socialno-ekonomske razmere Romov v Sloveniji so na splošno slabe. Njihov materialni, družbeni, izobrazbeni in poklicni položaj je v primerjavi z večinskim prebivalstvom izrazito nizek. V izobraževanje se slabo vključujejo zaradi pogoste neuspešnosti, zato so večinoma trajno brezposelni. Velika večina odraslega romskega prebivalstva je nepismena. Odvisni so od denarnih socialnih pomoči in otroških dodatkov, ki jih prejemajo zaradi velikega števila otrok. Razpršeni so po romskih naseljih, kjer nimajo zagotovljenih osnovnih bivanjskih pogojev. Le redka naselja so komunalno urejena in imajo infrastrukturo, ki omogoča normalno življenje (Horvat, 1999: 62). Horvat slovenske Rome deli v tri skupine glede na urejenost bivalnih razmer (Horvat, 2003: 63):

1. Visoka stopnja kulture bivanja: živijo v zidanih hišah ali najetih stanovanjih v središču mesta ali izven njih.
2. Nižja stopnja kulture bivanja: živijo v kompleksnih zidanih ali lesenih hišah znotraj strnjene romskega naselja.
3. Nizka stopnja kulture bivanja: živijo v izredno slabih pogojih znotraj izoliranih romskih naselij.

Skupina Romov, ki sodi med tiste z nižjo kulturo bivanja, je v Sloveniji najštevilnejša. Z različnimi ukrepi se skuša število tistih, ki sodijo v tretjo skupino, zmanjšati oziroma izničiti.

1.5.4 Ustavno-pravni položaj Romov v Sloveniji

V dvajsetem stoletju je bilo več različnih poskusov urejanja pravnega statusa Romov že na mednarodni ravni. V času med obema vojnoma so se v zasnovi mednarodnega varstva manjšin uveljavljale kot subjekt kolektivnih pravic le tipične narodne manjšine. Romi kot skupina v to varstvo niso bili zajeti. Države njihovih pravic niso urejale z notranjo zakonodajo.

Po drugi svetovni vojni se je izoblikoval poseben sistem varstva manjšin, in sicer v sklopu človekovih pravic. Temeljna načela so postala: mednarodno varstvo človekovih pravic, nediskriminacija in možnost nadzora nad uresničevanjem človekovih pravic. V tem kontekstu sta za položaj Romov znotraj vseh posameznih držav pomembni in zavezujoči dve smeri: (Klopčič, 1991: 64-69):

1. Spoštovanje načela o prepovedi diskriminacije, ki temelji na rasi, narodnostnem ali etničnem poreklu. Ti dokumenti zagotavljajo varstvo romski skupnosti kot skupnosti s

posebnimi etničnimi (rasnimi) značilnostmi. S prepovedjo rasne diskriminacije se posebej ukvarja *Konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije*.

2. Celovito spoštovanje človekovih pravic vsakega posameznika ne glede na spol, raso, vero, jezik, narodno ali etnično poreklo. To določilo o pravicah posameznika je zapisano v vseh dokumentih s področja mednarodnega varstva človekovih pravic.

Poseben sklop mednarodnih dokumentov OZN ter specializiranih dokumentov agencij (še zlasti UNESCO) izraža želje, zahteve in priporočila po odpravi predsodkov in ustvarjanju pogojev sožitja med pripadniki različnih skupnosti. Ti dokumenti so: *Konvencija Unesca o prepovedi diskriminacije v izobraževanju* (1960), *Unescovo priporočilo o vzgoji in izobraževanju za mednarodno razumevanje, sodelovanje in mir, ter spoštovanje človekovih pravic in svoboščin*, *Unescova deklaracija o temeljnih načelih glede prispevka množičnih občil h krepitvi miru in mednarodnega razumevanja, k pospeševanju človekovih pravic in k preprečevanju rasizma, apartheida in hujskanja k vojni*. *Deklaracija načel, po katerih naj se med mladino pospešujejo ideali miru, vzajemnega spoštovanja in razumevanja* ter *Deklaracija o rasi in rasnih predsodkih* (Klopčič, 1991: 64-69).

Začetki urejanja pravnega položaja Romov v Sloveniji segajo v leto 1989, ko je bila z ustavnimi amandmaji sprejeta določba, naj se pravni položaj Romov uredi z zakonom (www.sigov.si/uvn/manjsine). Novembra leta 1990 je Inštitut za narodnostna vprašanja organiziral posvet »Narodnostna manjšina ali skupnost«. Razvila se je potreba po podrobnejši opredelitvi in ureditvi položaja Romov – romske skupnosti in njenih pripadnikov v Sloveniji (RIG, 1990 cit. po RI, 1991:10). Isti inštitut je z Urdom za narodnost RS in Zavodom za šolstvo 7. 3. 1991 organiziral podoben posvet na temo Romi na Slovenskem. To srečanje je pomembno zato, ker so se posveta aktivno udeležili tudi predstavniki Romov in tedaj najpomembnejši predstavniki republiških upravnih organov (med drugim minister dr. Janez Dular, zadolžen za Slovence po svetu in narodnosti v Sloveniji, ter Peter Winkler, predstavnik Urada za narodnost). Posvet je zajemal tri največje vsebinske sklope:

1. Dejanski položaj Romov na Slovenskem s prikazom do tedaj konkretno opravljenega dela na občinski ravni.
2. Predloge za ustavno-pravno varstvo v Sloveniji.
3. Prikaz nekaterih znanstvenih pristopov in predlogov za nadaljnje preučevanje.

Glavna ugotovitev tega posveta je bila, da je upoštevanje in razumevanje etničnih posebnosti ter drugačnosti Romov nujen predpogoj za nadaljnje snovanje ustavnih in drugih pravnih aktov. S priznavanjem etničnih posebnosti Romov v Sloveniji so bili zagotovljeni posebni ukrepi za njeno ohranjanje in razvoj etničnih značilnosti. Na posvetu so bili sklenjeni še naslednji sklepi:

1. Osnovna izhodišča za obravnavo vprašanj romske skupnosti je treba izoblikovati na republiški ravni.
2. V ustavi naj se za pravice Romov zagotovi poseben člen, vsebinsko pa naj jih razdela ustavni zakon.
3. V raziskovanju romske skupnosti naj se poudari tisti aspekt, ki zajema etnične značilnosti Romov v Sloveniji (RIG, 1991: 10-12).

Pobude, da bi se s posebnim amandmajem uredil status Romov v Republiki Slovenji, so prihajale tudi iz vrst samih Romov (Šajnovič, 1991:1 31-132). Romi si ne želijo biti zgolj etnična skupina, temveč želijo, da se jih prizna kot nacionalna oziroma narodna manjšina ali pa kot enakopravne Slovence (Rozman, 1991: 135-136).

Triindvajsetega decembra 1991 je bila sprejeta *Ustava Republike Slovenije*. Ustava temelji na temeljni ustavni listini o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, na temeljni in trajni pravici slovenskega naroda do samoodločitve, iz zgodovinskega dejstva, da smo Slovenci v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost ter uveljavili svojo državnost. Za vse državljane Republike Slovenije, tudi za tiste, ki niso slovenske narodnosti, je pomembno, da slovenska ustava izhaja tudi iz temeljnih človekovih pravic in svoboščin. S tem je slovenskim Romom formalno zagotovljeno celovito spoštovanje človekovih pravic. Natančneje je upoštevanje človekovih pravic zagotovljeno v 14. členu Ustave RS. Ne pozabimo tudi na prve tri člene slovenske ustave. Prvi člen govori o tem, da je Slovenija demokratična republika; drugi člen pravi, da je Slovenija pravna in socialna država; tretji člen pa govori o tem, da je Slovenija država vseh svojih državljanek in državljanov. Potrebno je izpostaviti še 8. člen, ki je velikega pomena za vse državljane in tudi za Rome. Govori o tem, da morajo zakoni in drugi predpisi biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo državo Slovenijo.

Z vidika Romov sta eksplicitno pomembna 64. in 65. člen ustave Republike Slovenije. Prav 64. člen govori o posebnih pravicah avtohtonih narodnih skupnosti v Sloveniji. Te pravice so zajamčene le italijanski in madžarski narodni skupnosti. 65. člen pa govori o položaju in

pravicah Romov. Ta člen pravi: »Položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon.« (Ustava RS, 23. 12. 1991). Nakazano je tudi dejstvo, da Romov ni mogoče enačiti s položajem obeh narodnih skupnosti v RS (www.sigov.si/uvn/manjsine).

Slovenija je ena redkih držav, ki Rome kot avtohtono etnično skupnost obravnava v svoji ustavi (Žagar, 2002: 149).

Pravna osnova za zakonsko ureditev položaja Romov je torej določena v 65. členu Ustave RS. 12. 10. 1995 je Odbor Državnega zbora RS za notranjo politiko in zakonodajo sprejel naslednji sklep: »Za ureditev vprašanj, ki so vitalnega pomena za ureditev položaja Romov v RS, zaenkrat ni potreben globalni zakon, temveč naj se uredi materija, ob upoštevanju enakopravnosti, v področni zakonodaji v skladu s predlogi Vlade Republike Slovenije z drugimi ukrepi.« (www.sigov.si/uvn/manjsine).

Istega leta je Vlada RS zavzela stališče, da bi bilo zaščito romske etnične skupnosti potrebno urejati v področnih zakonih. Pravice romske skupnosti so urejene v dvanajstih zakonih. Ti zakoni so:

- *Zakon o lokalni samoupravi* (Ur. L. RS, št. 72/93, ..., 100/05),
- *Zakon o lokalnih volitvah* (Ur. l. RS, št. 72/93, ..., 100/05),
- *Zakon o evidenci volilne pravice* (Ur. l. št. 52/02, 11/03, 73/03),
- *Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo* (Ur. l. RS, št. 96/02),
- *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (Ur. l. RS, št. 12/96, 98/05),
- *Zakon o vrtcih* (Ur. l. RS, 12/96, ..., 100/05),
- *Zakon o osnovni šoli* (Ur. l. RS, št. 12/96, ..., 70/05),
- *Zakon o medijih* (Ur. l. RS, št. 35/01, ..., 123/04),
- *Zakon o knjižničarstvu* (Ur. l. RS, št. 87/01, 96/02);
- *Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja* (Ur. l. RS, št. 93/05),
- *Zakon o Radioteleviziji Slovenija* (Ur. l. RS, št. 96/05),
- *Zakon o financiranju občin*.

Leta 1995 je bil oblikovan vladni program ukrepov za pomoč Romom. Z njim se je vlada RS zavezala za pomoč Romom na naslednjih treh področjih: izobraževanje, zaposlovanje in bivanjske razmere (www.sigov.si/uvn/manjsine).

Sem sodi zagotavljanje možnosti za bivanje, ureditev romskih naselij, aktivnosti za usposabljanje in zaposlovanje Romov, ukrepe za varstvo otrok in družine, boljše zdravstveno varstvo in

izboljšanje možnosti za vzgojo otrok od vrtca do dokončnega izobraževanja na srednjih šolah pa tudi fakultetah. Program tudi opozarja na osveščanje in informiranje Romov, na pomoč pri samoorganiziranju ter vključevanje Romov pri soodločanju pri vseh vitalnih vprašanjih, ki zadevajo njihov položaj v lokalnih skupnostih in državi (Kovač-Šebart, Krek, 2003: 31).

O posebnih pravicah romskih skupnosti v RS govorijo tudi temeljni akti oz. statuti v nekaterih slovenskih občinah. To so Murska Sobota, Rogaševci, Puconci, Tišina, Cankova, Lendava, Črenšovci, Beltinci, Kuzma, Dobrovnik, Turnišče, Novo mesto, Črnomelj, Kočevje, Trebnje, Krško, Metlika, Semiš, Šentjernej (www.sigov.si/uvn/zakonodaja).

1.5.5 Urad Vlade RS za narodnosti

Urad Vlade RS za narodnosti si prizadeva za izvajanje mednarodnih in meddržavnih dokumentov in sporazumov. Urad je vključen v veliko mednarodnih aktivnosti s področja človekovih pravic, pravic manjšin v okviru Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo in v aktivnosti Sveta evrope in drugih institucij EU, ki so povezani s položajem manjšin in Romov. Slovenija je leta 1998 ratificirala »Okvirno konvencijo Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin«. Norme iz te konvencije se, v kolikor je to v skladu z Ustavo RS in drugimi zakonskimi akti RS, nanašajo tudi na slovensko romsko skupnost.

Leta 2000 je Državni zbor RS ratificiral listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih.

Vlada RS je 7. 3. 2002 sprejela *Poročilo Republike Slovenije o uresničevanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih*. To poročilo zajema tudi slovensko romsko skupnost. Ob ratifikaciji *Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih* je Slovenija generalnemu sekretarju Sveta Evrope razložila, da sta na ozemlju RS regionalna oz. manjšinska jezika italijanščina in madžarščina. Svetu Evrope je bilo tudi sporočeno, da bodo določbe od prvega do četrtega odstavka 7. člena v Sloveniji smiselno uporabljale tudi za romski jezik (www.sigov.si/uvn/zakonodaja).

Urad RS za narodnosti je usmerjen tudi v organiziranje Romov in ustanavljanje romskih društev v Sloveniji. Po podatkih, 19. 10. 2005, je bilo v Sloveniji 18 romskih društev. Romska društva so povezana pod osrednjo organizacijo, t.i. Zvezo Romov Slovenije, ki je aktiven sogovornik državnih organov. 21. 11. 20012 je bil na seji Zveze Romov Slovenije v skladu z njenim statutom ustanovljen Forum romskih svetnikov, ki predstavlja delovno telo zveze

(www.sigov.si/uvn/manjsine). Forum je v okviru Zveze Romov Slovenije financiran s strani države (odgovor vlade RS, 11. 5. 2004).

1.5.6 Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1)

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 33/07) ureja položaj in opredeljuje področja posebnih pravic romske skupnosti v Republiki Sloveniji.

Zakon o romski skupnosti določa predvsem posebne pravice do organiziranosti Romov na državni in lokalni ravni ter financiranje ter organiziranost. Zakon posega tudi na področje izboljšanja bivalnih razmer v romskih naseljih, na področje zaposlovanja ter vzgoje in izobraževanja Romov. Republika Slovenija ustvarja pogoje za vključevanje pripadnikov romske skupnosti v sistem vzgoje in izobraževanja ter hkrati zagotavlja pogoje za dvig izobrazbene ravni pripadnikov romske skupnosti (www.dz-rs.si).

Romom je namenjena posebna skrb pri spodbujanju zaposlovanja in poklicnem izobraževanju. Zakon pravi, da je potrebno ohraniti in razvijati romski jezik kot tudi kulturno, informativno in založniško dejavnost romske skupnosti. Z zakonom o romskih skupnostih so državni organi in organi samoupravnih lokalnih skupnosti pristojni za zagotavljanje pogojev za urejanje prostorske problematike romskih naselij in izboljšanje bivalnih razmer pripadnikov romske skupnosti. Sredstva, s katerimi bodo financirane naloge in ukrepi za uresničevanje posebnih pravic romske skupnosti, bodo zagotovljena iz proračuna Republike Slovenije. Zakon o romskih skupnostih je eden temeljnih dokumentov, za katerega se pričakuje, da bo bistveno prispeval k celoviti ureditvi položaja romske skupnosti v Sloveniji in k večji integraciji Romov v okolje.

V zadnjem času je bilo na nivoju evropskih institucij sprejetih več načrtnih akcij, ki so bile usmerjene v izboljšanje položaja Romov. Med najpomembnejše sodijo spremembe na področju izobraževanja, saj stopnja izobraženosti bistveno vpliva na kakovost posameznikovega življenja.

1.6 VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO DELO Z UČENCI ROMI NA SLOVENSKIH OSNOVNIH ŠOLAH

Romi, ena največjih evropskih manjšin, na mnogih področjih predstavljajo izziv. Gre za skupino, ki se je stoletja soočala z večdimenzionalno socialno izključenostjo, ki je posledica preiganjanj, nadzorovanja, prepovedovanja, kaznovanja, predsodkov. Le ti so v današnjem času bolj prikriti (Urh, 2008). Kljub temu da se njihovo število povečuje, v mnogih državah nimajo urejenega statusa in zagotovljenih osnovnih pravic. Svet Evrope in Evropska unija, kot nadnacionalni evropski instituciji, sta v prejšnjem tisočletju začeli posvečati dodatno politično pozornost tudi statusu Romov. Na države, ki pristopajo k Evropski uniji, so ukrepi na različnih ravneh ustvarili resen pritisk pri izboljševanju položaja Romov, tudi na področju izobraževanja.

V Sloveniji razvijamo sistematično vzgojo in izobraževanje romskih otrok šele nekaj desetletij. »O vzgoji in izobraževanju otrok Romov na ozemlju današnje Slovenije ni še do konca druge svetovne vojne skorajda nikakršnih zanesljivih podatkov. Vse do leta 1972 je bilo vključevanje romskih otrok v vrtce in šole prepuščeno posameznim vzgojno-izobraževalnim institucijam ter občinskim prosvetnim službam. Prelomnico v aktivnem reševanju šolanja otrok Romov v Republiki Sloveniji predstavlja leto 1972. Takrat je republiška izobraževalna skupnost na pobudo občine Murska Sobota obravnavala kompleksno problematiko vzgoje in izobraževanja romskih otrok in sklenila, da bo zagotovila pomoč za pedagoško in gmotno reševanje romske problematike. Obljubila je, da bo vsako leto zagotavljala dodatna sredstva za vzgojne in socialne programe, v katerih so vključeni romski otroci. Leta 1980 je podobno sklenila Skupnost otroškega varstva in z dodatnimi sredstvi sofinancirala predšolsko vzgojo romskih otrok. Tako je skrb za romsko vprašanje začela prevzemati država (Tancer, 1994: 70-77).

Približno v istem času, leta 1977 in kasneje še leta 1988, je nastalo več družbenopolitičnih pobud, naj se reši romsko vprašanje (Tancer, 1994: 78-81). Pobude je sprožila takratna SZDL Slovenije. Tudi socialno skrbstvene službe v občinah z romskimi prebivalci so zahtevale podobno. V pismu Zavodu za šolstvo SRS so opozarjale na nujnost, da se učni programi za šolanje Romov uskladijo. Republiški zavod za šolstvo je sprejel ponudbo o večji koordinaciji dela pri vzgoji in izobraževanju romskih učencev v Sloveniji. Obljubil je skupni posvet članov koordinacijskega odbora, sestavljen iz skupnosti socialnega skrbstva in pedagoških svetovalcev za organizacijo in razvoj osnovnih šol iz OE Murska Sobota in OE Novo mesto. Na posvet niso

bili vabljeni OE Kranj, Ljubljana in Maribor, zato se posvet iz neznanih razlogov ni realiziral. Strokovne pobude na področju vzgoje in izobraževanja otrok je od takrat naprej začel prevzemati osrednji zavod.

Tancer (1994: 70-78) in Škof (1991: 100-105) pravita, da so vzgojno izobraževalno delo z učenci Romi začele sistematično razvijati in spremljati šole na območju Zavoda RS za šolstvo Murska Sobota. Leta 1979 se je začelo posvečati več pozornosti romski tematiki tudi na območju OE Novo mesto, kasneje pa tudi na območju Ljubljane in Maribora. Izkušnje in uspehi učencev Romov v občini Murska Sobota so kazale pot tudi drugim občinam in jih spodbujale, da so se tudi sami pričeli ukvarjati z učenci Romi. Zakona, ki bi podrobno urejal vprašanje vzgoje in izobraževanja, pa ni bilo še dolgo časa. Učenci Romi so bili v marsičem odvisni od samih občin, njihovega dogovarjanja in pripravljenosti, da se spopadejo s tem vprašanjem.

Leta 1980 sta svetovalca OE Murska Sobota in Novo mesto, Peter Brunec in Vladka Škof, pripravila obširno poročilo o usklajevanju vzgojno-izobraževalnega dela z učenci Romi. Kritično sta povzela dotedanje dosežke in izpostavila mnoga nerešena vprašanja na tem področju. Predstavila sta več pobud za izboljšanje vzgojno-izobraževalnega dela z učenci Romi. Na obeh OE so zato vsako leto spremljali napredek romskih otrok in poročilo posredovali občinam, regijam in republiškim ustanovam. V osemdesetih sta se jima pridružila še OE Maribor in Ljubljana (Tancer, 1994: 79).

Na podlagi večje strokovne angažiranosti zavodske pedagoške službe so nastali prvi aktivni učiteljev za romske učence⁴. Programi predšolskih in osnovnošolskih romskih otrok pa so bili sofinancirani s strani države. V letne programe dela Zavoda SRS je bila na novo zajeta tudi romska problematika. (Tancer, 1994: 79-80). Leta 1986 je bila na Zavodu SRS za šolstvo ustanovljena delovna skupina za vzgojno-izobraževalno delo z romskimi otroki. Za cilj so si postavili ugotoviti stanje, pomagati reševati strokovna vprašanja in vzpodbuditi širšo družbeno skupnost, da se učinkoviteje loti reševanja romskega statusa in družbeno-ekonomskega dela z učenci Romi. Menili so, da bo to pozitivno vplivalo na rezultate vzgojno-izobraževalnega dela z učenci Romi. Del te obsežne *Informacije o vzgojno-izobraževalnem delu z romskimi otroki* je Vladka Škof predstavila tudi v *Razpravah in gradivu* (Škof, 1991: 100-105). Podatke je predstavila v osmih sklopih.

---

⁴ Prva je z aktivni začela OE zavoda za šolstvo Novo mesto leta 1979. Na shodih aktivov so strokovni delavci posameznih šol obravnavali aktualna vprašanja, povezana z romsko problematiko, razglabljali so o pedagoških in didaktično-metodičnih postopkih ter načrtovali in usklajevali vzgojne in učne načrte (Tancer, 1994: 79-80).

1. Število romskih učencev osnovnih šolah:

Ugotovljeno je bilo, da se število romskih učencev v osnovnih šolah povečuje. Toda leta 1986/87 je bilo precejšnje število romskih otrok vključenih v Osnovne šole s prilagojenim programom (v nekaterih okoljih tudi do 46 %). Večina romskih otrok je pouk obiskovala zgolj na razredni stopnji, osnovno šolo so končali le redki posamezniki.

2. Vključevanje romskih otrok v vzgojno-izobraževalni proces:

Predstavljeni so podatki, ki govorijo o socialno-kulturnem okolju in življenjskih razmerah romskih učencev. Na tej podlagi so bile opažene velike razlike med romskimi in neromskimi učenci. Romski otroci redkeje obiskujejo organizirano pripravo na šolo. Od ostalih učencev se razlikujejo po splošni razgledanosti, po življenjskih, higienskih in delovnih navadah, v predznanju in obvladovanju slovenskega jezika.

3. Primeri organiziranosti vzgojno-izobraževalnega dela:

- Čisti romski oddelki: ponavadi se organizirajo »čisti« romski oddelki⁵ na začetku šolanja na tistih šolah, kjer se vpiše večje število romskih učencev, ki niso obiskovali priprave na šolo ali pa so to delali zelo neredno.
- Heterogeni oddelki: romski učenci so vsak dan v stiku s svojimi neromskimi vrstniki, vendar ima učitelj pri večjem številu učencev v razredu manj možnosti za individualizacijo.
- Delno romski oddelki: učenci Romi so v čistem romskem oddelku le pri slovenskem jeziku, matematiki ter spoznavanju narave in družbe, pri ostalih predmetih pa so vključeni v redni oddelek. Prednost takšne organiziranosti je večja individualizacija ter socialni stik romskih in neromskih učencev.
- Delo v skupinah: romski otroci iz različnih oddelkov so pri posameznih šolskih predmetih (slovenski jezik, matematika, spoznavanje narave in družbe) združeni v posebne skupine.

4. Uresničevanje programa življenja in dela osnovne šole:

---

⁵ Lipar (2003: 21) pravi, da lahko govorimo o delno čistih oddelkih tudi takrat, če se romskim učencem pri posameznih predmetih nudi pomoč tudi v matičnem razredu. Dodatna pomoč pri matematiki in slovenščini pa je potrebna zaradi slabega razumevanja in izražanja v slovenskem jeziku. Avtorica (str. 19-25) je opisala še prednosti in slabosti vseh štirih modelov organizacije vzgojno-izobraževalnega dela z učenci Romi.

V tem delu lahko spoznamo, da je program življenja in dela šole prezahteven za romske učence, zato ga učitelji prilagajajo in individualizirajo. Sočasno se je v pedagoški praksi pojavilo vprašanje, do katere mere in kako program prilagoditi, da bo najbolj ustrezen za romske učence.

5. Učni uspeh:

Romski učenci so v primerjavi z ostalimi sovrstniki dosegli skromen učni uspeh. V šolskem letu 1986/87 je od 897 romskih otrok razred izdelalo 570 ali 63, 6 %. Pri ponavljalcih je 54 % romskih otrok enkrat ponavljalo razred, 30 % dvakrat in 15, 5 % trikrat.

6. Sodelovanje s starši:

Izvedene so bile vse možne organizacijske oblike sodelovanja šole starši romskih učencev, med drugim tudi obiski na domu.

7. Pedagoški delavci:

Za nosilce vzgojno-izobraževalnega dela z romskimi učenci so bili spoznani učitelji, ki delujejo ob strokovni pomoči šolskih svetovalnih delavcev in ob podpori vodstva šol.

8. Naloge in odprta vprašanja vzgoje in izobraževanja romskih otrok v osnovni šoli:

S predstavitvijo raziskave je delovna skupina seznanila tudi Strokovni svet Republike Slovenije in druge institucije, ki so bile odgovorne za vzgojo in izobraževanje. Skupina je delovala pet let. Zavod SRS za šolstvo je od leta 1985 do leta 1989 organiziral štiri republiška posvetovanja na temo vzgoje in izobraževanja predšolskih in šolskih otrok Romov (Tancer, 1994: 81-85).

Vzgojitelji iz VVZ in učitelji iz OŠ so skupaj iskali rešitve, ki bi koristile pri vzgojni in učni praksi. Nakazale so se smernice za nadaljnje delo z romskimi otroki oz. učenci v predšolskih ustanovah in osnovnih šolah⁶. Leta 1991 se je o položaju Romov razpravljalo v Skupščini RS. Napovedali so, da bo slovenska družba odslej bolj skrbela za uveljavljanje in varovanje romskih pravic na vseh segmentih in nivojih družbenega življenja. Posebej so izpostavili vzgojo in izobraževanje, ki naj bi bistveno pripomogla pri sožitju z drugimi prebivalci v Republiki Sloveniji.

Leto zatem so na Zavodu RS za šolstvo in šport sprejeli razvojno-raziskovalni projekt »Vzgoja in izobraževanje romskih učencev v osnovni šoli«. V roku treh let naj bi se v neposredni praksi

---

⁶ »Stališča in sklepi 4. Posvetovanja o vzgoji in izobraževanju romskih otrok v Republiki Sloveniji« so v celoti objavljeni v zborniku Vzgoja in izobraževanje romskih otrok v predšolskem in osnovnošolskem obdobju (1991: 85-91).

preverila ustreznost in učinkovitost nekaterih organizacijskih oblik združevanja in didaktičnih postopkov ter pridobile temeljne vsebinske, organizacijske, didaktične in metodične izkušnje za delo z romskimi učenci.

Najpomembnejši ukrep za vzgojno-izobraževalno delo pa je sprejetje *Navodil za prilagajanje programa OŠ za romske učence*. Navodila je sprejel Strokovni svet RS za vzgojo in izobraževanje na četrti seji, dne 28. 1. 1993. (Desetletju zatem je sledilo še več podobnih navodil, zato v nadaljevanju besedila povzemam kasnejša navodila) Istega leta je Ministrstvo za kulturo RS prvič v samostojni Sloveniji pripravilo poseben program, ki je zajemal širšo kulturno in informativno dejavnost.

Na 171. seji Vlade RS, dne 30. 11. 1995 je bil sprejet že omenjeni *Program za pomoč učencem Romom*. S tem dokumentom se je Republika Slovenija zavezala pomagati svoji romski etnični skupnosti tudi na področju vzgoje in izobraževanja. Leta 1996 je bila v šolsko zakonodajo zapisana pravna podlaga za posebne pogoje izobraževanja romskih otrok (www.sigov.si/uvn/manjsine). Toda krovni zakon za urejanje področja šolstva, t. i. *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (ZOFVI), ki je glede učnega jezika na področju šolstva izrecno definiral pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti, ni omenjal romščine v povezavi z ucnim jezikom. »Zato pa je v ZOFVI zapisano, da se iz državnega proračuna zagotovijo sredstva za pripravo in subvencioniranje cene učbenikov in učil za osnovno šolo za šolanje narodne skupnosti, za izobraževanje pripadnikov slovenskega naroda in tudi za učence Rome ter da proračun zagotavlja del sredstev za osnovnošolsko izobraževanje Romov«. V ZOFVI so predvideni tudi posebni normativi ter standardi za vzgojo in izobraževanje Romov (Kovač, Krek, 2003: 31).

Leta 2000 je Zavod za šolstvo RS za pomoč učiteljem pri vzgojno-izobraževalnem delu z romskimi učenci poslal »*Navodila za izvajanje 9-letne osnovne šole za učence Rome*« (2000). Upošteevane so pravice Romov, da se sporazumevajo v svojem jeziku ter da ohranjajo in negujejo lastno prvobitno kulturo: » Zato je potrebno omogočiti razvijanje lastnih potencialov romskih učencev še posebej na področjih, do katerih imajo afiniteto. S pripravo individualiziranih programov in z metodami dela se približujemo njihovemu predznanju in načinu življenja ter tako omogočamo ustreznjši pristop k učenju.

Proučevanja uspešnosti učencev Romov v osnovni šoli opozarjajo na nujnost upoštevanja specifik njihovega načina življenja in dela. (*Navodila za izvajanje programa 9-letne osnovne šole za učence Rome*, 2000: 1)«.

»Pri realizaciji in operacionalizaciji teh navodil je potrebno opredeliti najustreznejše metodične in organizacijske oblike ter metode dela v bolj individualiziranih programih za tiste učence, ki to potrebujejo«.

1. Vpis v šolo in razporejanje učencev: Vpis romskih učencev mora potekati pod enakimi pogoji kot za ostale učence. V koledarskem letu, v katerem bodo začeli obiskovati osnovno šolo, morajo dopolniti 6 let. Normativ za oblikovanje romskega oddelka je 16 učencev; normativ za oblikovanje oddelka, v katerem so vsaj trije romski učenci pa je 21 učencev. V skladu z možnostmi in potrebami je šola dolžna poskrbeti za ustrezen sanitarno-higienski režim in pogoje za tiste učence Rome, ki takšno pomoč potrebujejo.
2. Na začetku šolanja je potrebno za vsakega romskega učenca narediti individualiziran program. Najprej je potrebo ugotoviti učenčevo stanje, pri čemer se ugotavlja znanje in spretnosti, ki jih otrok poseduje. Pri izdelavi individualiziranega načrta učitelju pomaga svetovalni delavec.
3. Organizacija osnovnošolskega izobraževanja: Osnovnošolsko izobraževanje se deli na tri vzgojno-izobraževalna obdobja oz. triade. Skladno z zakonskimi določili o organizaciji pouka so v učnih načrtih (1998) opredeljeni standardi znanj, ki naj bi jih učenec dosegel ob koncu posameznega triletja. Učitelj bi moral biti osredotočen na didaktično-metodično komponento in ne na nižanje standardov. Posebno pozornost je potrebno nameniti začetnemu opismenjevanju.
4. Preverjanje, ocenjevanje znanja in napredovanje: Na tem področju veljajo ista navodila kot za ostale učence.
5. Šolski obisk: Vsi učenci, tudi učenci Romi, morajo redno obiskovati pouk v okviru obveznega programa in izpolnjevati obveznosti ter naloge, določene z akti šole.
6. Pedagoški delavci: Zaželeno je, da so v vzgojno-izobraževalni proces romskih učencev vključeni učitelji razrednega ali predmetnega pouka, ki jih to delo zanima in nimajo predsodkov do te vrste učencev. Za učitelje, svetovalne delavce in druge strokovne

delavce, ki delajo z romskimi učenci, je potrebno zagotoviti in organizirati ustrezno strokovno izpopolnjevanje.

7. Povezovanje s starši: Za uspeh učencev Romov je nujno sodelovanje šole s starši romskih učencev na govorilnih urah in roditeljskih sestankih. Kot najuspešnejša oblika povezovanja s starši so se pokazali obiski svetovalnega delavca ali učitelja v romskem naselju.

Navodila je sprejel Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje na 35. Seji, dne 20. 4. 2000 (Navodila za izvajanje programa 9-letne osnovne šole za učence Rome, 2000).

V enaindvajsetem stoletju so bili na področju vzgoje in izobraževanje storjeni veliki premiki glede pomoči romskim učencem. V šolskem letu 2002/03 je Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport osnovnim šolam, ki so imele romske učence priznalo dodatne pedagoške ure za izvedbo pouka zunaj razreda. Učencem Romom je bilo omogočeno, da se v okviru veljavnih normativov in standardov vključijo v oddelke podaljšanega bivanja. Pripravili so se delovni zvezki za slovenščino in matematiko za tiste učence, ki tako obliko pomoči potrebujejo. V letu 2004 je MŠZŠ začelo osnovnim šolam mesečno nakazovati dodatna sredstva za posameznega učenca. Sredstva so bila namenjena za nakup učnih pripomočkov ter za pokrivanje stroškov ekskurzij in dni dejavnosti.

Decembra 2002 je MŠZŠ ustanovilo posebno delovno komisijo za pripravo strategije vključevanja Romov v vzgojo in izobraževanje. Delo komisije je potekalo v OŠ Leskovec pri Krškem. Od leta 2003 MŠZŠ sofinancira tudi razvojno raziskovalni projekt z naslovom »Zagotavljanje enakih možnosti za izobraževanje romskih otrok in njihovih družin«. Projekt, ki ga je izvajal Pedagoški inštitut, je bil osredotočen na integracijo romskih otrok v šolah, povečanje šolske uspešnosti, delo s starši in ustrezno usposabljanje strokovnih delavcev (odgovor Vlade RS, 11. 5. 2004). Tedanji minister na MŠZŠ Slavko Gaber je poleti 2004 razglasil javnosti *Strategijo vzgoje in izobraževanja Romov*. »Po besedah ministra Gabra temelji strategija na načelih integracije romskih otrok v vrtce in osnovne šole (krepitev elementov romske kulture v šolah s sočasno krepitvijo stika s slovenskim jezikom in kulturo, z uvajanjem romskih pomočnikov v šole) ter na izobraževanju odraslih«. Delovna skupina, ki je leto dni pripravljala strategijo, je najprej analizirala stanje učencev Romov v vzgojno-izobraževalnem procesu. Na podlagi težav, ki so jih identificirali na področju izobraževanja učencev Romov, so pripravili načela, obvezna za nadaljnje priprave programov vzgoje in izobraževanja. V strategijo

so bila vključeni obvezna načela, cilji, rešitve pa tudi pravna podlaga. Med rešitvami je zapisano zgodnje vključevanje romskih otrok v vzgojno-izobraževalni proces. Romski otroci naj bi se zaradi boljšega poznavanja slovenskega jezika in socializacije vključevali v vrtce vsaj dve leti pred vstopom v šolo. Da bi Romi ohranili lastno kulturo, jezik, zgodovino, bi morali poskrbeti za literaturo, slovarje ipd. (STA, Primorski dnevnik, 1. 8. 2004).

V zvezi z začetnim opismenjevanjem romskih otrok dokument predlaga:

1. Potrebna je raziskava specifik poučevanja slovenskega jezika za učence Rome. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo s poučevanjem slovenskega jezika kot tujega jezika, naj bi se vključili v programe stalnega izpopolnjevanja in izobraževanja.
2. Program zahteva izdelavo dodatnih navodil za izvajanje učnega načrta za slovenski jezik za romske učence, s končnim ciljem postavitve standardov znanja v učnem načrtu. Temu naj bi sledila tudi primerna organizacija pouka (notranja diferenciacija v prvem triletju in fleksibilna v tretjem).
3. V osnovne šole naj bi se uvedel pouk romskega jezika, kot nekakšnega izbirnega, fakultativnega predmeta od prvega razreda naprej (Krek, Vogrinec, 2005: 120). Predvidena je bila tudi boljša vzpostavitev stikov med Romi in šolo. Velikega pomena naj bi v šolah imeli pomočniki učitelji, ki bi skrbeli za redne stike med šolo in romsko skupnostjo, v šoli pa bi romskim učencem pomagali pri premagovanju jezikovnih, socializacijskih in čustvenih težav. Romski pomočniki naj bi bili Romi, s končano najmanj V. stopnjo strokovne izobrazbe, ki bi se odločili za pedagoški študij in bi jih štipendiralo MŠZŠ. V Sloveniji je leta 2004 obstajalo pet takih pomočnikov.

Ostale strokovne rešitve strategije so: stalno strokovno izpopolnjevanje strokovnih delavcev, posebne oblike organizacije, materialni pogoji za šole, kjer se izobražujejo Romi, vsebinsko prilagajanje programov, vzpostavljanje zaupanja v šolo in odpravljanje predsodkov ter izobraževanje odraslih (STA, Primorski dnevnik, 1. 8. 2004).

Spremembe pri delu u učenci Romi so nastale tudi iz pobud učiteljev in drugi strokovnih delavcev, ki se ukvarjajo z izobraževanjem učencev Romov. V šolskem letu 1999/2000 so člani študijske skupine za učence Rome na Osnovni šoli Bršljin pod vodstvom Bože Anžič prenovili in pripravili minimalne standarde znanja za napredovanje romskih učencev. Cilji so zapisani za slovenski jezik in matematiko (Klopčič, 2001: 39-44).

Osnovna šola Leskovec pri Krškem je leta 2003 organizirala posvet o vzgojno-izobraževalnem delu z romskimi učenci. To je bilo v samostojni Sloveniji prvo tako srečanje vseh, ki se ukvarjajo z vzgojo in izobraževanjem romskih otrok in njihovo integracijo. Namen posveta je bil ugotoviti dejansko stanje vključevanja romskih otrok v vrtce in šole v posameznih okoljih. Cilji posveta so bili spoznati in predstaviti različne načine dela z romskimi učenci, izmenjati izkušnje, poiskati primere dobre prakse, izpostaviti morebitne skupne probleme ter oblikovati skupne strategije posveta. Poleg predstavnikov osnovnih šol so se posveta udeležili tudi predstavniki inštitucij, ki se z romsko problematiko ukvarjajo aktivno (Zbornik Vzgojno-izobraževalno delo z romskimi učenci, 2003: 1).

Na posvetu je potekala tudi aktivna razprava, vsi prisotni pa so se osredotočili na tri širša področja:

- dejavnike, ki pripomorejo k uspešni integraciji romskih otrok v vzgojno-izobraževalne inštitucije;
- uspešnost romskih otrok oz. ali lahko romski učenci delajo po rednem programu osnovne šole;
- vlogo učitelja pri uspešni integraciji (Rostohar, 2003: 98-100).

Rezultat posveta je bil zbornik »Vzgojno-izobraževalno delo z romskim učenci« (2003). Tako so se nekateri prisotni predstavili še v pisni obliki. Skupno zavedanje je bilo, da se bodo z ureditvijo življenjskih pogojev in dvigom socialnega statusa Romov izboljšali tudi šolski uspehi njihovih otrok. Pri romskih učencih je potrebno iskati predvsem otrokova močna področja, njegove sposobnosti, zmogljivosti. Učitelj naj bo socialno vešč, ustvarja naj zaupanje med svojimi učenci v razredu, brez predsodkov, poznal naj bi romsko kulturo, izhajal naj bi iz okolja v katerem živi romski učenec, spremlja naj otrokov razvoj, pouk naj mu individualizira. Učitelj naj bi bil dobro usposobljen, poznal naj bi oblike timskega dela. Potrebno je tudi usklajeno delovanje različnih inštitucij (CSD, šola, zdravstvena služba, policija). V želji po iskanju novih pristopov z učenci Romi so se nekatere šole vključile v različne inovacijske projekte. Osnovna šola Bršljin je bila že v šolskem letu 1991/92 vključena v inovacijski projekt Ministrstva za šolstvo in šport ter Zavoda za šolstvo RS – OE Novo mesto. V šolskem letu 2002/03 je z izvajanjem projekta »Inkluzivne vzgoje učencev Romov« pričela tudi OŠ Beltinci (Voroš, 2003: 72). Bistvo projekta je, da se že

na začetku šolskega leta ugotovi učenčevo znanje, ki se skozi individualni program sistematično spremlja in evalvira. Svoj inovacijski projekt Učno-socializacijski vidik dela z romskimi učenci na začetku šolanja je opisala tudi OŠ Franceta Prešerna Črenšovci. Pri projektu so temeljili na dejstvu, da »socialno-kulturno okolje in življenjske razmere, v katerih odraščajo romski otroci, večini ne dajo možnosti za ustrezen razvoj v predšolskem obdobju«. Najprej so poskušali opredeliti pomanjkljivosti v razvoju romskih otrok ob vstopu v šolo s poudarkom na socializacijskem področju. Iskali so čim bolj prilagodljiv proces učno-vzgojnega dela (Petek in sod., 1999: 3-4).

Za poseben projekt integracije z naslovom »Zagotavljanje enakih možnosti za izobraževanje romskih otrok« se je v šolskem letu 2003/04 odločila tudi Osnovna šola Leskovec pri Krškem (Valentinc, Mirt, 162: 171). Leta 2005 sta z raziskavo pričela Janez Krek in Janez Vogrinc (2005: 118-138). V raziskavo sta vključila občine osrednjeslovenske regije, spodnjo savske regije in 88,9 % občin jugovzhodne Slovenije, med njimi tudi Osnovno šolo dr. Franceta Prešerna Ribnica, kjer sem zaposlena. Izhajala sta iz načela enakih izobraževalnih možnosti in tako sta na primeru učencev Romov želela proučiti položaj učencev, za katere slovenski jezik ni materni jezik. Ob vstopu v šolo nimajo vsi učenci enakih možnosti v polju sporazumevalnega jezika. Najprej sta se ukvarjala z vzroki šolskega neuspeha učencev Romov in dokazala, da šola sama po sebi ni ključni dejavnik za šolski neuspeh. Pomembna je razlika v jeziku, kulturi ter socialni status večine družin. Ob zaključku raziskave sta avtorja predstavila še svoj pogled na rešitev, ki je podana v okviru začetnega opismenjevanja, ki je predlagano v *Strategijah vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji* (2004). Zaključila sta z mislijo, da je uspeh ali neuspeh romskih učencev precej odvisen od pričakovanj učiteljev do njih. Potrditev za svojo tezo, morda bojazen sta našla v raziskavi Rosenthala in Jacobsona iz leta 1968, Pygmalion v razredu (Krek, J., Vogrinec, J., 2005: 131-136). Tudi Tatjana Vonta in Jerneja Jager s Pedagoškega inštituta sta v letih 2009 do 2011 delali raziskavo o Uspešnosti romskih otrok v slovenskih osnovnih šolah. »Namen raziskave je bil analizirati kazalnike kakovosti, ki znotraj posamezne šole nakazujejo boljšo vključenost romskih učencev v šolski prostor in njihovo uspešnost v šoli (Vonta, Jager, 2013: 5)«. Ugotovljeno je bilo, kateri dejavniki so tisti, na katere lahko vpliva šola in se najbolj povezujejo z uspešnostjo romskih učencev v osnovni šoli.

1.7 UČENCI ROMI NA OSNOVNI ŠOLI DR. FRANCETA PREŠERNA RIBNICA

Pravih verodostojnih podatkov, ki bi govorili o tem, kdaj so se v šolo v Ribnici všolali prvi učenci Romi ni. V šolskem letu 1986/87 sta bila na ribniški osnovni šoli prvič všolana dva učenca Roma. Pouk sta obiskovala samo nekaj razredov in šolanje zaključila že na razredni stopnji v 3. oz. 4. razredu. Šola takrat ni razpolagala s podatki, kateri in koliko otrok bi se moralo všolati v prvi razred v posameznem šolskem letu, zato tudi ni zahtevala tega od njihovih staršev. Evidence na občinah oz. prijavno odjavnih službah so bile, glede družin, ki so izhajali iz romskih naselij, pomanjkljive, verjetno zato, ker so se veliko preseljevali v sosednje občine oz. živeli še vedno precej nomadsko življenje. Prihajale pa so nove generacije in šolanje romskih učencev se je povečevalo, predvsem s spremembo zakonodaje, ko so bili tudi podatki o učencih Romih bolj dosegljivi. Z uvedbo devetletne osnovne šole pa se je povečal tudi vpis romskih otrok in učenci Romi so pričeli redno obiskovati osnovno šolo v Ribnici. Družine so se ustalile in si našle bivališče v treh romskih naseljih Lepovče, Goriča vas in Otavice. Nekaterim je za kratek čas uspelo dobiti stanovanje v blokovskih naseljih v središču Ribnice, vendar so se morali zaradi neplačevanja stroškov vrniti v svoja prvotna romska naselja. Romska naselja so majhna, neurejena, brez sanitarij, elektrike. Vodo imajo samo Romi v naselju Lepovče, a jim jo večkrat odklapljajo zaradi neplačevanja. Številne družine živijo še vedno v kamp prikolicah in barakah. Romi v naseljih Goriča vas in Otavice so si svoja naselja postavili na privatnih zemljiščih, katerih lastniki vedno znova od lokalne skupnosti zahtevajo, da jih preselijo. Naselja so med seboj zelo različna, prebivalci so med seboj večkrat v sporih, kar botruje temu, da starši ne želijo, da so njihovi otroci v šoli skupaj v razredu. Učenci prihajajo iz nespodbudnega socialnega okolja, starši niso zaposleni. Večinoma so nepismeni oz. so šolo obiskovali leto ali dve, tako da jih njihovi otroci prekašajo po znanju. Učenci Romi se všolajo brez delovnih in higienskih navad, ob vstopu v šolo imajo težave z razumevanjem slovenskega jezika, nekateri ga sploh ne razumejo, zato se obiskovanju pouka upirajo že doma. Pomanjkljiva zrelost ob vstopu v šolo se kaže najpogosteje na grafomotoričnem področju, kaže se parasigmatizem, disgramatizem in diskalkulija. Tudi splošna razgledanost je nizka. Njihove življenjske izkušnje so skromne. Otroci ob vstopu v šolo nimajo izoblikovanih osnovnih vrednot. Motivacija za delo je skromna. Občutljivi so na sprejetost med vrstniki in učitelji. Starši še vedno niso preveč naklonjeni dejstvu, da bi otroci redno prihajali v šolo, prišli do poklica in se zaposlili. Nadaljevanje šolanja prepuščajo na izbiro svojim otrokom, saj sami v obiskovanju šole in nadaljevanju šolanja ne

vidijo vrednoto oz. motivacijo, da bi vztrajali. Prepričani so, da redne službe in plačanega dela Romi ne morejo dobiti. Tisti, ki iz omenjenih naselij delajo, so zaposleni na Komunalnem podjetju v Ribnici, kjer opravljajo dela povezana s čiščenjem in odvažanjem komunalnih odpadkov. Špela Urh pravi, »da so Romi ena izmed družbenih skupin, ki jih najbolj prizadene sistematično izključevanje. To se kaže v diskriminacijskih praksah pri dostopu do zaposlitve, v javnih službah, na področju izobraževanja in v tem, da jim družba sistematično ohranja slabe življenjske razmere« (Urh, 2010: 165). Pred leti je na OŠ dr. Franceta Prešerna osem učencev Romov (pet deklic, trije dečki) zaključilo osnovnošolsko izobraževanje, vpisali so se na srednje poklicno izobraževanje, vendar so ga že po nekaj začetnih mesecih zapustili, si ustvarili družine in živijo v romskih naseljih s svojimi starši. Na Osnovni šoli dr. Franceta Prešerna imamo vsako leto okrog 30 do 35 učencev Romov, kar predstavlja približno od 3 do 4 % vse populacije učencev. Posebno skrb na šoli namenjamo iskanju najustreznejših oblik vključevanja otrok v vzgojno-izobraževalni proces, saj se zlasti ob vstopu v šolo močno razlikujejo od svojih vrstnikov (socializacija, jezikovne težave oz. nepoznavanje slovenskega jezika, socialno-kulturna drugačnost, pomanjkanje učne motivacije, slabe higienske in delovne navade). Zaradi posebnosti in drugačnosti moramo biti pri delu z romskimi učenci kreativni, avtonomni in se prilagajati spremembam. Učitelji in ostali strokovni delavci, ki se z njimi srečujemo v šolskem prostoru, smo tako v dvojni vlogi, ko jim posredujemo učno snov, opravljamo pa tudi pomembno socializacijsko funkcijo. Zaradi neprilagojenosti in pomanjkljivosti romskih otrok v razvoju in zrelosti je bistven za njihov napredek pravilen izbor učnih oblik in metod dela. Zaradi težav na področju socializacije je pomembno premagovanje razlik med romskimi in neromskimi učenci, tako da se pomaga romskim učencem pri vključevanju v razred kot njegov enakopravni del, hkrati pa jih je potrebno naučiti upoštevati splošna veljavna pravila obnašanja. Le tako je omogočena multikulturna vzgoja, strpnost med sošolci je večja, vključevanje romskih otrok v redne oddelke omogoča, da zgubljajo občutek drugačnosti in odtujenosti, občutek, da niso dobrodošli, saj morajo tudi romski učenci kot posamezniki doživljati pripadnost neki skupini vrstnikov, v katero se vraščajo postopoma in na enak način kot njihovi neromski učenci. Neromske učence je potrebno naučiti, da se bodo do svojih sošolcev Romov obnašali enako in jih sprejemali brez predsodkov. Rot (1977) pravi, »da v socialni psihologiji predsodke pogosto definiramo kot stališča, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo močna čustva in so odporna na spremembe« (Nastran Ule, 1992: 27).

Stavek, ki so nam ga babice včasih govorile »Bežimo, tecimo, Cigani gredo, v rjavih bisagah otroke neso ...«, in zanj ni bilo nobenega dokaza, da bi nas ogrožal, nas kljub temu da nismo imeli slabih izkušenj, še vedno ni prepričal, da se to ne more zgoditi. »Stereotipe do romskih učencev navadno tesno povezujemo s predsodki. Ti pomenijo vnaprejšnje vrednostne sodbe, ki ne temeljijo na logično in empirično utemeljenih presojah, pač pa na nekritično stereotipnih, posplošenih predstavah, ki so poenostavljene in kategorične (npr. »Romi kradejo, so umazani, smrdijo ... «)» (Musek, 1994: 24). Sklepamo lahko, da je družina tista, ki ima največji vpliv na otroka. Mediji, ki najraje govorijo o napakah Romov, stereotipe posameznikov samo še poglobljajo. Otrok ima še preden pride v stik s svojim sošolcem Romom, o njem že celotno predstavo, ki je skoraj zagotovo napačna. To se večkrat zgodi tudi, ko otrok pride v vrtec ali šolo in tam doživi prvi stik z romskim otrokom. Otrok, ki bi želel bolj osebno spoznati romskega sošolca, bi bil lahko zavržen s strani ostalih učencev, zato z njim ne naveže stikov. Ker tega romskega učenca ne spozna dobro, se mu predsodki o Romih potrjujejo, saj lahko ob romskem učencu, ki je v šoli nesprejet, dobiva le negativne izkušnje. »Ljudje se ne rodimo s prepričanji, ki temeljijo na predsodkih. Medtem ko odraščamo se posredno in neposredno učimo stereotipnih mnenj in vedenj, ki diskriminirajo drugačnost.« (prevedla Mojca Šoštarič, Palomares, 2001: 9). Mirjana Nastran Ule se je v knjigi Socialna psihologija (1992: 175) vprašala, kako otroci pridobijo predsodke. Na to vprašanje odgovarja, da v otroštvu pridobijo predsodke iz družine, šole, medijev, literature. Družina je bistven socializacijski model pri nastajanju predsodkov, saj so starši in otroci močno povezani med seboj. Jasmina Zaman (2010: 171) opisuje, da se romski učenci v šoli nenehno srečujejo s stigmatizacijo in diskriminacijo tako sošolcev kot tudi učiteljev. Šola pa nima samo izobraževalno pač pa tudi vzgojno funkcijo. Je moralna ustanova, aparat socializacije, a vendarle močno storilnostno naravnana, kar pa predstavlja učencem Romom še dodatno težavo. Pri otrocih in mladostnikih s težavami v socialni integraciji lahko ugotovimo, da so poleg družine dejavniki tveganja pogosto tudi njihova pomanjkljiva socialna mreža, izkušnje iz zgodnjega otroštva, nekakovostno vsakodnevno življenje, kar zlasti velja tudi za učence Rome. (Muršič, 2012: 79). Nekateri starši romskih učencev se s šolanjem svojih otrok strinjajo samo zaradi strahu pred izgubo finančnih transferjev in tako se tak odnos staršev do šole opazi tudi pri obiskovanju pouka. Za tako stanje je kriva tudi premajhna vključenost romskih staršev v šolo. V šolo prihajajo samo na klice svetovalne službe. Pri marginalnih skupinah kot so Romi tudi ni pravega sodelovanja med starši in učitelji ter učenci in učitelji. Družina je poleg

šole ena od dejavnikov, ki v obdobju odraščanja, oblikuje otrokov odnos do šole. Odnos med starši in otroki je zelo pomemben, saj je, kot je zapisal Poštrak (2007: 151), »pomembno, da starši preživijo kvaliteten čas s svojimi otroki«, kar pa za romske učence ne drži. Za reševanje problema je pomemben odnos med starši, učiteljem in učencem. Ta mora biti spoštljiv, za kar pa so še zmeraj najbolj odgovorni odrasli, saj učenci od njih prevzemajo vzorce. Tudi po Čačinovič Vogrinčič (v Kodele, Mešl, 2013: 23) vidimo, da je naloga učiteljev in staršev, »da so spoštljivi in odgovorni zavezniki učencev, da varujejo odprt prostor, da slišijo učenčev glas«.

Slovenski romolog Tancer pravi, »da bodo le izobraženi otroci Romov sposobni spremeniti svet, v katerem živijo« (Tancer, 1991: 76). Potrjujejo se tudi ugotovitve Toličiča in Zorman, da so nekoč mislili, da je otrokov učni uspeh odvisen samo od njegovih umskih in telesnih zmožnosti, pozneje pa so ugotovili, da imajo tudi socialne in kulturne razmere, v katerih otrok živi pomembno vlogo v otrokovem duševnem razvoju in uspešnosti v šoli (Toličič, Zorman, 1977: 7-22).

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport namenja šolam dodatna sredstva za dodatno strokovno pomoč za učence Rome. Na naši šoli učenci Romi obiskujejo dodatno strokovno pomoč glede na ugotovljene potrebe in primanjkljaje. Izvajalci dodatne strokovne pomoči so učitelji ter socialna delavka, specialna pedagoginja, pedagoginja ali socialna pedagoginja. Pri vseh urah pouka, in sicer v vseh razredih, pa učitelji znotraj pouka izvajajo notranjo diferenciacijo.

2 PROBLEM

Namen diplomske naloge je, ugotoviti, kako se učenci Romi počutijo na Osnovni šoli dr. Franceta Prešerna Ribnica in kakšen odnos imajo do njih njihovi učitelji, kaj jim je v šoli všeč, kaj bi radi spremenili, na kakšne težave naletijo pri pouku. Izkušnje v praksi poučevanja učencev Romov, so pokazale, da imajo učenci Romi težave zaradi neznanja oz. nerazumevanja slovenskega jezika ne samo pri pouku slovenščine, ampak tudi pri pouku drugih predmetov. Prav tako imajo zaradi neznanja jezika težave z vsakdanjo komunikacijo in s tem tudi z vključevanjem v šolsko okolje. Neznanje in nerazumevanje jezika vpliva tudi na njihovo samopodoba.

Osnovno vprašanje pri raziskovanju vključenosti učencev Romov v šolski sistem je, kako so se prilagodili na šolsko okolje, kako poteka njihovo šolanje oz. kako se jim prilagaja šolsko okolje. Na to se navezujejo vprašanja o ohranjanju jezikovne identitete učenca Roma. Prav tako je namen naloge ugotoviti, kakšno vlogo ima učitelj v procesu poučevanja otrok Romov ter kakšne težave opazajo učitelji pri poučevanju in usvajanju šolske snovi.

Z učenci Romi sem se prvič srečala že med svojim šolanjem v osnovni šoli. Šolanje so obiskovali neredno, zato so šolanje prekinili že zelo zgodaj. Kasneje se z romsko populacijo nisem srečevala. Šele ko sem se zaposlila v osnovni šoli, po 15 letih dela v gospodarstvu, sem jih začela bolje spoznavati. V prvih letih mojega dela v šoli je bilo všolanih zelo malo romskih učencev, le eden ali dva v generaciji. Kasneje se je to spremenilo zaradi dostopnosti podatkov o bodočih učencih Romih in strožje zakonodaje ter doslednega izvajanje le-te.

Učencem Romom že vrsto let nudim individualno učno pomoč. Opazila sem njihovo nemoč, stisko in zaznala probleme, na katere naletijo v odnosu do sošolcev in učiteljev pa tudi lokalne skupnosti. Želela sem preveriti, kako njihove težave zaznavajo učitelji pa tudi, kako se na njih odzovejo učenci sami.

2.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V diplomski nalogi smo s pomočjo vprašalnika poskušali odgovoriti na naslednja vprašanja:

- a. Raziskovalna vprašanja, ki smo jih postavili učencem Romom:
  - Kako romski učenci dojemajo in razumejo razmerja in odnose v šolskem prostoru?
  - Ali se romski učenci počutijo sprejeti in enakovredni?
  - S kakšnimi težavami se soočajo in kako se vključujejo v dejavnosti šole?
- b. Raziskovalna vprašanja, ki smo jih postavili učiteljem, ki poučujejo romske učence:
  - S katerimi ovirami se soočajo učitelji v učno-vzgojnem procesu pri poučevanju učencev Romov in kako jih premostijo?
  - Kakšen je vpliv okolja, iz katerega izhajajo učenci Romi in ali je to pogojeno tudi z prisotnostjo oz. odsotnostjo v šoli?
  - Kakšni so interesi romskih učencev, kje se kažejo, ali jih učitelji ocenjujejo po enakih standardih kot ostale učence ter kako to udejanjijo v praksi?

2.2 HIPOTEZE

Glede na postavljene raziskovalne cilje smo oblikovali hipoteze, ki se bodo s pomočjo ankete za učitelje, potrdile ali pa jih bomo morali ovreči.

Učitelj

Hipoteza 1: Več kot polovica učiteljev meni, da bi morali romski učenci pred vstopom v šolo obiskovati pripravljalnico. Med romskimi učenci je opaziti razlike glede na njihov način bivanja.

Hipoteza 2: Učenci imajo največ težav z razumevanjem slovenščine, s komunikacijo in s koncentracijo pri pouku.

Hipoteza 3: Več kot polovica učiteljev meni, da učenci Romi dosegajo minimalne standarde znanja.

Hipoteza 4: Polovica učiteljev upošteva, da je slovenščina za romske učence drugi jezik, da učencem prilagaja učna gradiva in da upošteva prilagoditve pri ocenjevanju.

Hipoteza 5: Več kot polovica vprašanih učiteljev slabo sodeluje s starši in to vez vzpostavlja šolska svetovalna služba.

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava, ki je vključevala učence Rome, je kvalitativna, saj je bila izvedena s strukturiranim intervjujem ali pogovorom. Strukturiran intervju je potekal na podlagi vnaprej pripravljenih vprašanj, ki so bila pretežno odprtega tipa. Taka vprašanja so dopuščala možnost postavljanja učencem Romom dodatna vprašanja.

Raziskavo, ki sem jo izvedla z učitelji OŠ dr. Franceta Prešerna Ribnica, ki poučujejo učence Rome, je kvantitativna, saj sem z zbiranjem številčnih podatkov in s statistično analizo skušala razložiti družbeni pojav – odnos učiteljev do učencev Romov. Uporabila sem spletni anketni vprašalnik, zaprtega tipa, to pomeni, da sem učiteljem ponudila vprašanja, na katera so odgovorili tako, da so izbrali enega ali več odgovorov izmed vnaprej ponujenih možnosti. Anketa je namreč metoda za zbiranje podatkov na podlagi kvantitativnih opisov značilnosti širše populacije.

3.2 METODA RAZISKAVE Z UČENCI ROMI

V diplomski nalogi sem izvedla raziskavo med učenci Romi z metodo pisnega strukturiranega intervjuja, ki sem ga sestavila sama. Odgovore sem zapisovala sama, saj sem učencem sproti razlagala pomen posameznega vprašanja ravno zaradi težav, ki jih imajo romski učenci z razumevanjem slovenskega jezika. Na koncu sem učencem odgovore, ki sem jih zapisala, tudi prebrala. Podatke s strukturiranim intervjujem sem zbirala v času od 16. 5. 2016 do 30. 5. 2016.

3.3 METODA RAZISKAVE Z UČITELJI

V diplomski nalogi sem izvedla pisni spletni anketni vprašalnik za učitelje, ki je bil dostopen na spletni povezavi <https://www.1ka.si/>. Anketa je potekala od 11. 5. 2016 do 13. 6. 2016.

3.4 POPULACIJA, VZOREC, ZBIRANJE PODATKOV

- a. Intervjuvani so bili romski učenci, ki so v šolskem letu 2015/16 obiskovali osnovno šolo dr. Franceta Prešerna Ribnica, in sicer 17 učencev od 3. do 9. razreda, ki so bili pripravljeni sodelovati in so bili te dni prisotni v šoli. Učence so prihajali v mojo pisarno. Na vprašanja so odgovarjali posamično in v večini primerov sem zapisala njihove odgovore (dve učenki sta odgovore zapisali sami ob moji razlagi). V intervju so bili vključeni učenci obeh spolov.

Oblikovala sem vprašanja za voden intervju z romskimi učenci, ki je vseboval vprašanja odprtega tipa. Vprašalnik je bil v slovenskem jeziku in je obsegal 9 vprašanj.

- b. Pisni spletni anketni vprašalnik za učitelje je obsegal 20 vprašanj. Poslan je bil 43 učiteljem, vprašalnik je rešilo 36 učiteljev. Oblikovala sem vprašalnik v pisni obliki, vprašanja so bila zaprtega tipa. Poslana so bila učiteljem razredne in predmetne stopnje, ki v šolskem letu 2015/16 na OŠ dr. Franceta Prešerna Ribnica poučujejo učence Rome.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Obdelava empiričnega gradiva v delu, kjer so odgovarjali učenci Romi je kvalitativna in ročna. Izhodišče za analizo so bili odgovori učencev Romov.

Analizo pisnega spletnega anketnega vprašalnika sem opravila s pomočjo spletne povezave www.1ka.si. Interpretacijo grafov sem opravila na podlagi dobljenih podatkov.

4 REZULTATI

4.1 REZULTATI INTERVJUJEV Z ROMSKIMI UČENCI

- POČUTJE V ŠOLI

Večina intervjuvancev (10) je povedala, da se v šoli počutijo dobro, štirje se v šoli počutijo zelo dobro, ker se igrajo s sošolci, ker se učijo, pojejo, rišejo, pišejo, dobijo ocene, igrajo boj med dvema ognjema, ker so sošolci prijazni, ker hitro mine dan, »se zezajo«, pogovarjajo, ker imajo malico. Trije se v šoli počutijo slabo, ker *»so mi rekli, da smrdim, »ker sošolci niso prijazni, ker v razredu ni drugih Romov.«*

- PRIJAZNOST UČITELJ/ICA

Deset učencev meni, da je učiteljica prijazna, sedem pa jih pravi, da je prijazna le včasih. Nihče od vprašanih ni navedel, da učiteljica ni bila prijazna.

- ODNOS S SOŠOLCI

Večina učencev Romov meni, da se s sošolci dobro (11) oz. zelo dobro (2) razume s svojimi sošolci, *»ker so prijazni; ker se pogovarjajo; ker nas razume tudi razredničarka; ker igramo nogomet; ker se »hecamo« in smejimo; ker mi včasih pomagajo pri angleščini, če kaj ne razumem«.*

Trije učenci so navedli, da se s sošolci razumejo slabo in en učenec se razume s sošolci zelo slabo. Razlogi za slabo počutje so: *»mi rečejo nekateri bejži, cigan; niso prijazni; nič mi ne rečejo; se ne družimo; ker se nočejo igrati z mano; če se nočejo igrati, potem znorim; pri športni mi ne podajo žogo«.*

- KAJ MI JE V ŠOLI VŠEČ?

Učenci so navedli: *»ker se nekaj naučim; dedi hoče, da znam matematiko; ker se igram; ker pišeš težke besede; ker imam malico; vseč mi je slovenščina; vseč mi je, če so učitelji prijazni; vse razen matematike in angleščine; vse razen, če kričijo učitelji ali moram k socialni delavki; ko mi učiteljica pomaga«.*

- KAJ MI V ŠOLI NI VŠEČ, KAJ BI SPREMENIL?

Intervjuvanci so navajali naslednje odgovore: *»v šoli mi ni všeč, ker se učenci delajo norca iz nas; ni mi všeč angleščina in drugi učenci, če me špotajo s ciganom, ker si lahko rečemo cigan samo mi; če se učiteljica jezi; rad bi imel več športne; če nisem kriv, pa mi rečejo, da sem; ni mi všeč matematika; da bi šel večkrat k učiteljici Mojci (opomba avtorice: individualna in skupinska pomoč za učence Rome); rada bi več pomoči pri matematiki; če učitelji kričijo in moram k vam ali k pomočnici«*. Iz odgovorov lahko razberemo, da je večini učencev najmanj prijetno pri angleščini in matematiki in če učitelji kričijo.

- NAJLJUBŠI PREDMET

Učenci so povedali, da imajo najraje šport – *»ker imamo športni dan, ker se zabavamo, družimo, ker imam dobro oceno, ker igramo nogomet, ker smo na dvorišču«*, nato sledi slovenščina – *»učiteljica je zelo prijazna, vse mi pomaga«*, nato pa sledijo likovna umetnost, geografija, tehnika in tehnologija in biologija.

- NAJMANJ PRILJUBLJEN PREDMET

Večina učencev Romov ne mara angleščine (10 učencev; *»ker je ne razumem, učiteljica se jezi, ni prijazna«*), sledi matematika (4 učenci; *»ker mi ne gre; ker so težki računi«*), po en učenec ne mara likovne umetnosti (*»ker ne znam risati«*), glasbene umetnosti, slovenščine (*»ker ne znam dobro brati«*) in družbe (*»ker mi ni zanimiva«*).

- TEŽAVE PRI SLOVENŠČINI

Deset učencev (večina) je povedalo, da ima pri slovenščini včasih težave, trije nimajo težav nikoli, po dva pa imata težave redko oz. vedno.

- OBISKOVANJE INTERESNIH DEJAVNOSTI OZ. KROŽKOV

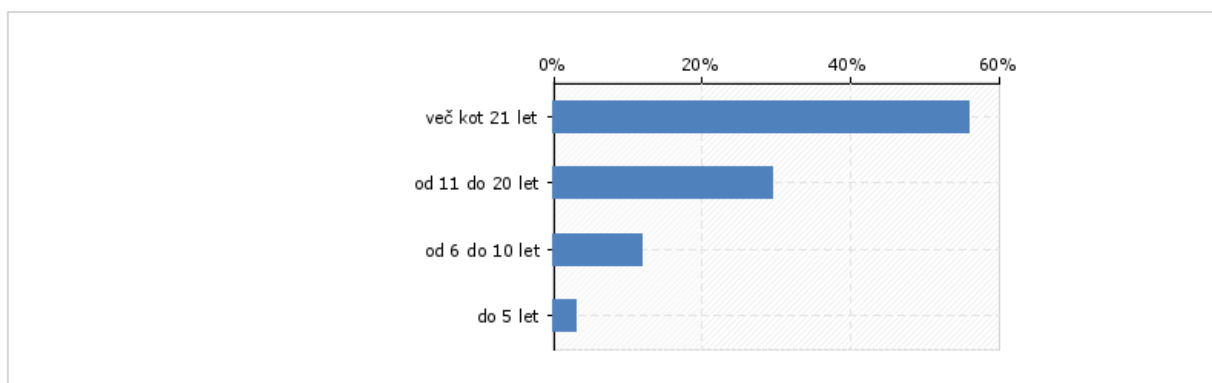
Od 17 učencev jih kar 16 ne obiskuje interesne dejavnosti, saj gredo po pouku takoj domov (9 učencev), ali nimajo časa, se jim ne da, imajo veliko ur v šoli, ker jim ni všeč, ker gredo radi na igrišče in na kosilo, ker jih ne zanima, ker ne želijo, ker gredo domov pomagat mami, ki je bolna. Samo ena učenka obiskuje pevski zbor.

4.2 REZULTATI ANKETNEGA VPRAŠALNIKA Z UČITELJI

- DELOVNA DOBA UČITELJA

Učitelji, ki so sodelovali v anketi, svoj poklic opravljajo različno dolgo od 5 do 21 let. Več kot 21 let opravlja poklic učitelja 19 učiteljev (56 %), od 11 do 20 let poučuje 10 učiteljev (29 %), od 6 do 10 let poučujejo 4 učitelji (12%), do 5 let poučuje en učitelj (3 %).

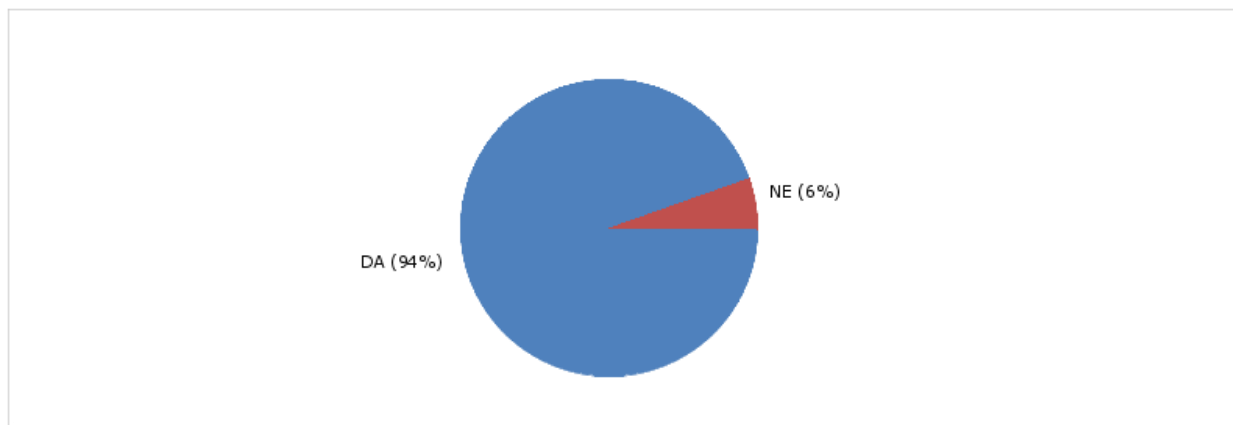
Grafikon 1: Delovna doba učitelja

- PRIPRAVLJALNICA PRED VSTOPOM V ŠOLO

Učitelje smo vprašali, ali bi morali imeti romski učenci, ki niso obiskovali vrtca, pred vstopom v šolo pripravljalnico. 34 učiteljev (94 %) je menilo, da bi morali romski učenci pred vstopom v šolo obiskovati pripravljalnico, 2 učitelja (6 %) pa menita, da tega ne potrebujejo.

Grafikon 2: Pripravljalnica pred vstopom v šolo

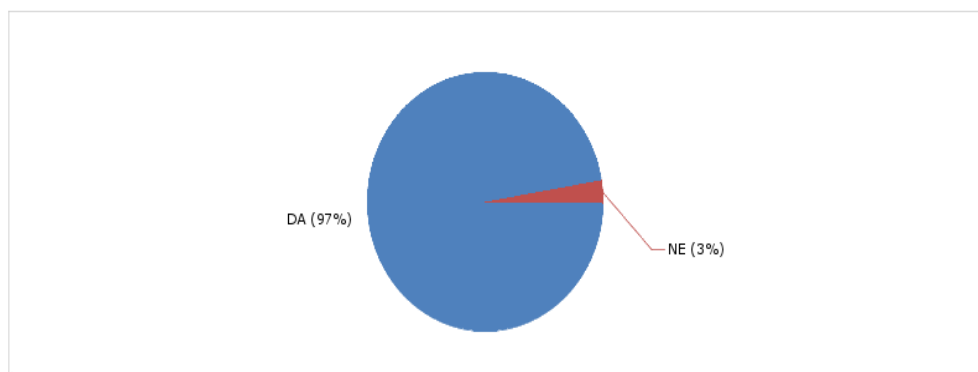

-

- RAZLIKE MED ROMSKIMI UČENCI V NAČINU BIVANJA

Učiteljem smo postavili vprašanje, ali obstajajo razlike med romskimi učenci glede na njihov način bivanja. Zanimalo nas je, ali je kakšna razlika, če romski učenec biva v romskem naselju ali urejenem naselju. 35 učiteljev (97 %) meni, da obstajajo razlike med romskimi učenci glede na njihov način bivanja, 1 učitelj (3 %) pa meni, da ni razlike glede na način bivanja.

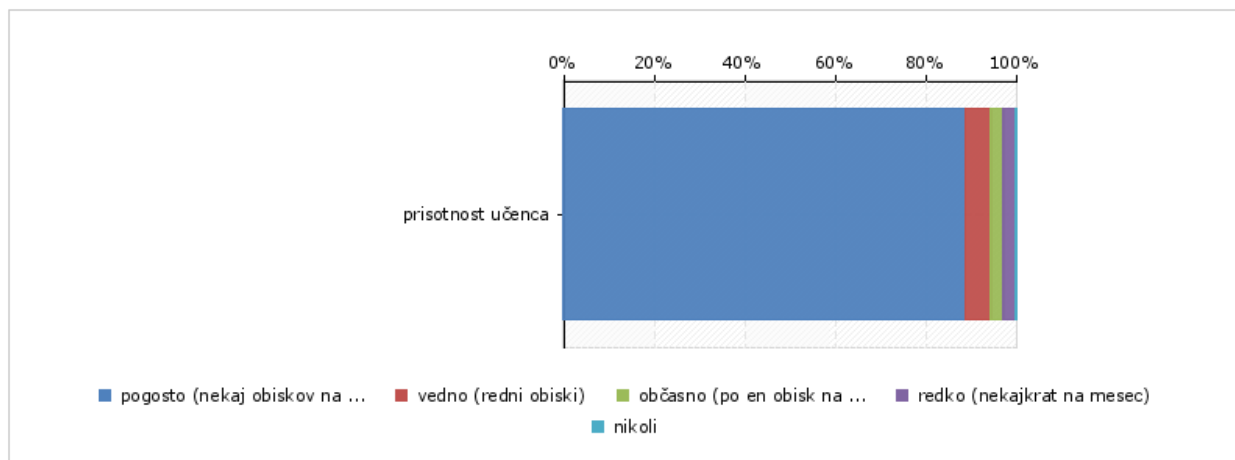
Grafikon 3: Mnenje učiteljev o razlikah med romskimi učenci

- PRISOTNOST ROMSKIH UČENCEV PRI POUKU

Zanimalo nas je, kakšna je prisotnost romskih otrok pri pouku. 32 učiteljev (89 %) je navedlo, da so učenci Romi pogosto prisotni pri pouku (nekaj obiskov na teden), 2 učitelja (6 %) menita, da so pri pouku vedno prisotni (redni obiski), 1 učitelj (3 %) meni, da prihajajo k pouku občasno (po en obisk na teden) in 1 učitelj (3 %) meni, da prihajajo k pouku redko (nekajkrat na mesec).

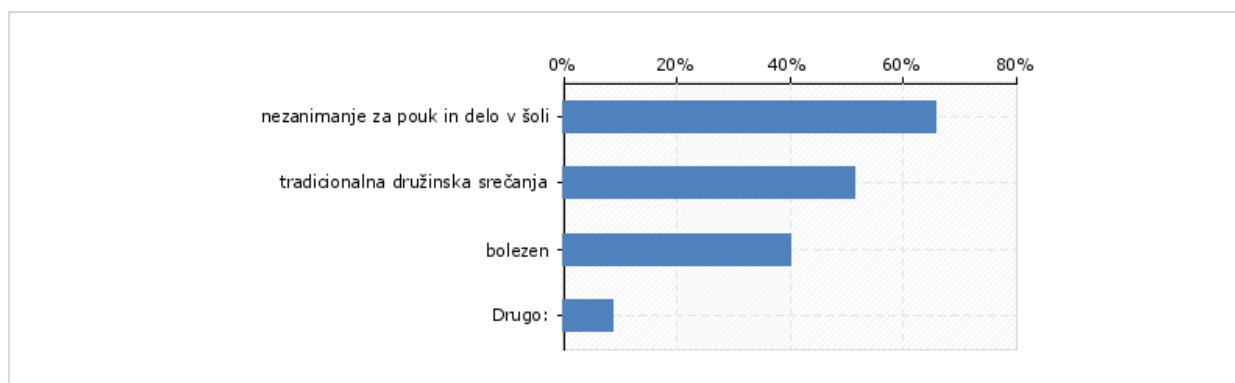
Grafikon 4: Prisotnost romskih učencev pri pouku

- VZROKI ZA ODSOTNOST ROMSKIH UČENCEV

Romski učenci pogosto izostajajo od pouka. Učitelji so navajali naslednje vzroke: 23 učiteljev (66 %) meni, da je vzrok nezanimanje za pouk in delo v šoli, 18 učiteljev (51 %) pravi, da so vzrok za izostajanje od pouka tradicionalna družinska srečanja. 14 učiteljev (40 %) navaja kot vzrok odsotnosti od pouka bolezen, le 3 učitelji (9 %) pa je izbralo ponujeni odgovor drugo (nimajo prevoza, neurejene bivanjske razmere, šola ni vrednota, drugačen način življenja).

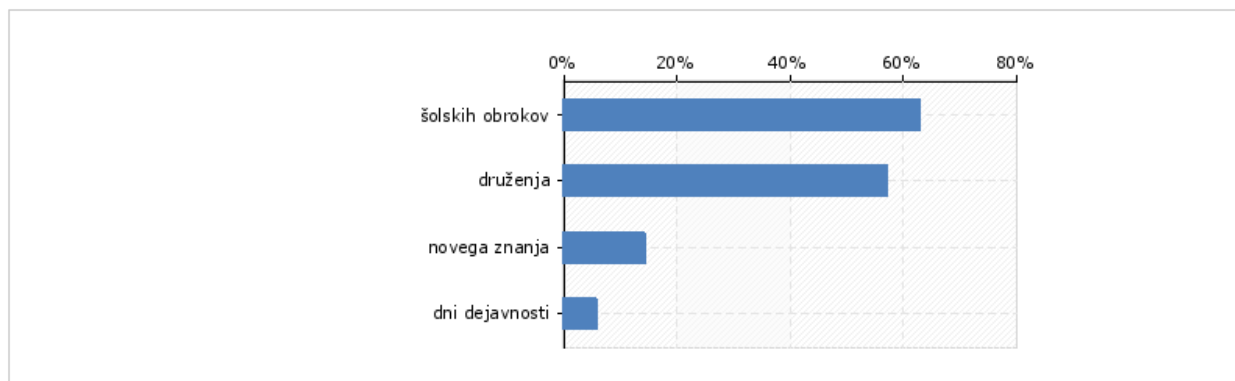
Grafikon 5: Vzroki odsotnosti romskih učencev

- INTERESI ROMSKIH UČENCEV

Vprašanim učiteljem smo postavili vprašanje, kaj menijo, česa se romski učenci v šoli najbolj veselijo. 22 učiteljev (63 %) je navedlo, da so to šolski obroki, 20 učiteljev (57 %) meni, da je to druženje v šoli, 5 učiteljev (14 %) meni, da je to pridobivanje novega znanja in 2 učitelja (6 %) sta prepričana, da se romski učenci najbolj veselijo dnevov dejavnosti.

Grafikon 6: Interesi romskih učencev

- UDELEŽBA ROMSKIH UČENCEV NA ŠOLSKIH AKTIVNOSTIH

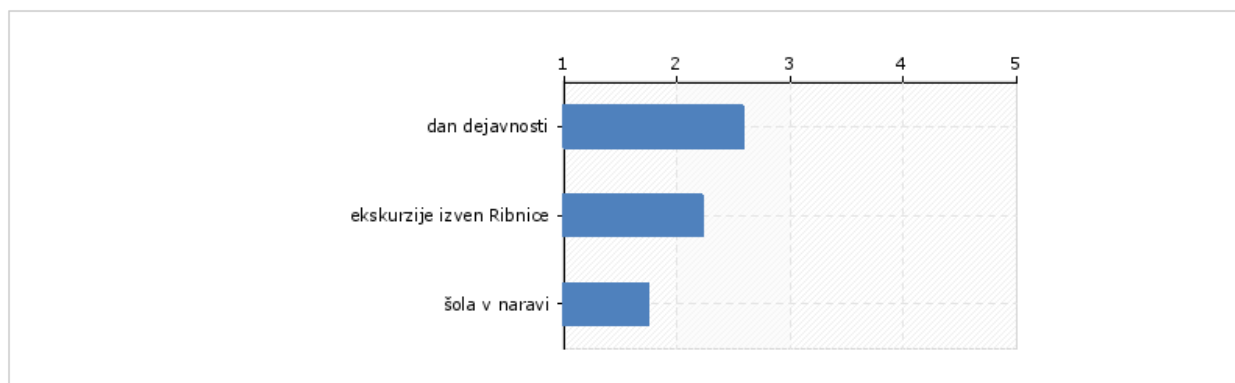
Učitelji so morali oceniti, kako pogosto se romski učenci udeležujejo aktivnosti, ki potekajo v času pouka, vendar izven matične učilnice (športni dan, kulturni dan, naravoslovni dan, ekskurzija, šola v naravi ...).

Za dan dejavnosti so se odločili takole: 19 učiteljev (53 %) meni, da se romski učenci redko udeležijo dneva dejavnosti, 11 učiteljev (31 %) meni, da se ga udeležijo včasih, 4 učitelji (11 %) meni, da pridejo pogosto, po 1 učitelj (3 %) pa je mnenja, da pridejo vedno oz. nikoli.

Učitelji ocenjujejo, da se ekskurzij izven Ribnice učenci Romi udeležijo: redko 19 učiteljev (53 %), včasih 9 učiteljev (25 %), nikoli 6 učiteljev (17 %), pogosto 1 učitelj (3 %) in vedno 1 učitelj (3 %).

Kako pa učenci Romi obiskujejo šolo v naravi? 17 učiteljev (53 %) je ocenilo, da se šole v naravi udeležijo redko, 12 učiteljev (32 %) jih meni, da se nikoli ne udeležijo šole v naravi, 2 učitelja (6 %) pravita, da se to zgodi včasih in 1 učitelj (3 %) meni, da se to zgodi pogosto.

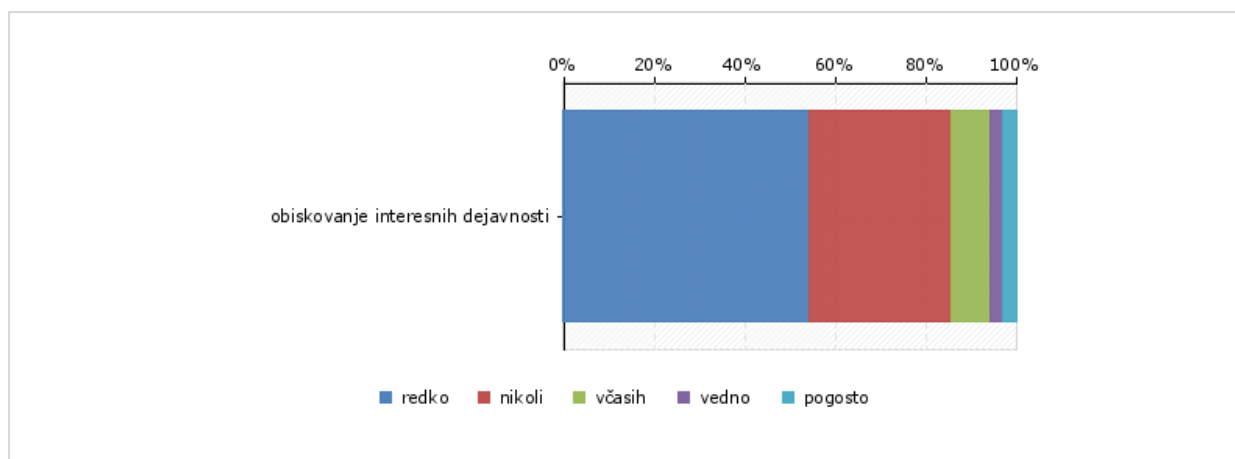
Grafikon 7: Udeležba na šolskih aktivnostih

- UDELEŽBA NA INTERESNIH DEJAVNOSTIH

Učitelji so morali oceniti, kako pogosto se romski učenci udeležujejo interesnih dejavnosti. Odgovori so dali naslednje rezultate: 19 učiteljev (54 %) je ocenilo, da romski učenci prihajajo k interesnim dejavnostim redko, 11 učiteljev (31 %) meni, da ne pridejo nikoli, 3 učitelji (9 %) menijo, da pridejo včasih, 1 učitelj (3 %) se je odločil za odgovor vedno in 1 učitelj (3 %) je izbral odgovor pogosto.

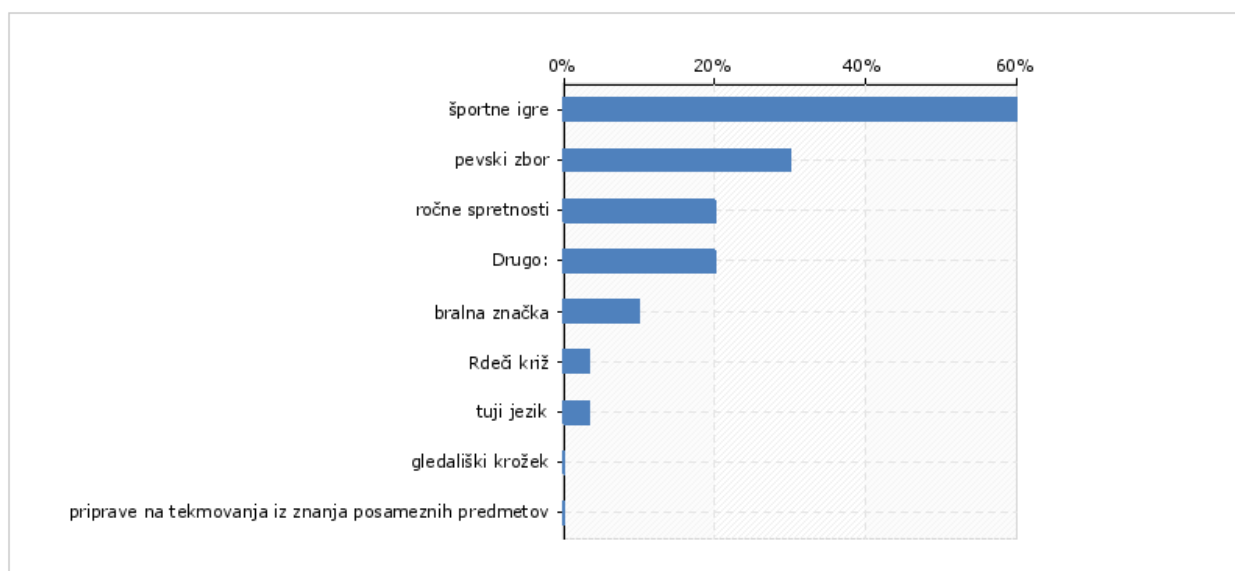
Grafikon 8: Udeležba na interesnih dejavnostih

- INTERESNE DEJAVNOSTI ROMSKIH UČENCEV

Učitelje smo vprašali, katere interesne dejavnosti izbirajo romski učenci. Možnih je bilo več odgovorov. 18 učiteljev (60 %) meni, da so to športne igre, 9 učiteljev (30 %) je izbralo pevski zbor, 6 učiteljev (20 %) ročne spretnosti, 6 učiteljev (20 %) je izbralo odgovor drugo (peka, učimo se učiti), 3 učitelji (10 %) so izbrali bralno značko, 1 učitelj (3 %) Rdeči križ in 1 učitelj (3 %) tuj jezik. Iz grafa je razvidno, da si učenci Romi ne izbirajo za interesno dejavnost gledališkega krožka in priprave na tekmovanje iz posameznih predmetov.

Grafikon 9: Interesne dejavnosti

- TEŽAVE ROMSKIH UČENCEV PRI POUKU

Težave romskih učencev pri pouku so zelo raznolike. Učitelji so morali oceniti, na katere težave naletijo romski učenci pri pouku.

17 učiteljev (49 %) meni, da imajo romski učenci vedno težave z opravljanjem domačih nalog, 16 učiteljev (46 %) je prepričanih, da imajo pogosto težave z domačimi nalogami, po 1 učitelj (3 %) pa menita, da imajo težave včasih ali redko.

23 učiteljev (66 %) meni, da imajo romski učenci pogosto težave s skrbjo za šolske potrebščine, 10 učiteljev (29 %) meni, da imajo težave vedno, po 1 učitelj (3 %) pa menita, da imajo težave s skrbjo za šolske potrebščine včasih ali redko.

Glede težav z raumevanjem slovenščine so se učitelji odločili takole: 15 učiteljev (43 %) zazna te težave pogosto, 9 učiteljev (26 %) jih opazi vedno, 8 učiteljev (23 %) včasih in 3 učitelji (9 %) menijo, da imajo romski učenci redko težave z razumevanjem slovenščine.

Kar 24 učiteljev (69 %) meni, da imajo romski učenci pogosto težave s koncentracijo pri pouku, 7 učiteljev (20 %) jih meni, da imajo tovrstne težave včasih, 3 učitelji (9 %) menijo, da imajo težave s koncentracijo vedno in 1 učitelj (3 %) redko zazna težave s koncentracijo.

13 učiteljev (39 %) meni, da imajo romski učenci težave v socialnih stikih včasih, 12 učiteljev (36 %) pa pogosto. 5 učiteljev (15 %) zazna te težave vedno, 3 učitelji (9 %) pa redko.

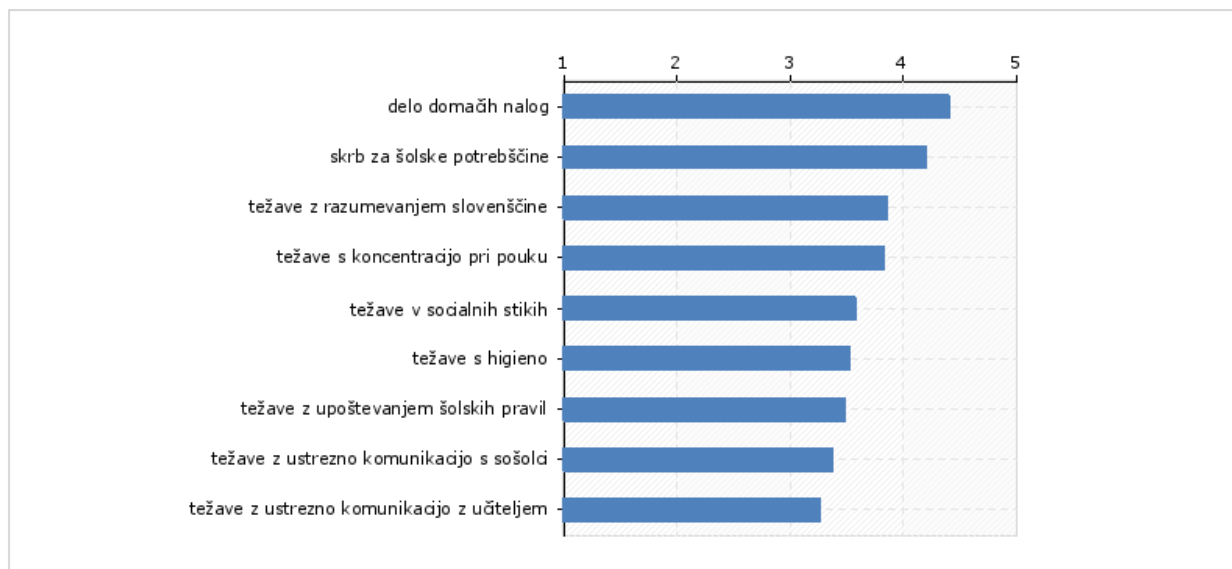
Pogosto zazna težave s higieno pri romskih učencih 21 učiteljev (62 %), 10 učiteljev (29 %) opazi te težave včasih, medtem ko 3 učitelji (9 %) opazijo težave s higieno redko.

21 učiteljev (60 %) je mnenja, da imajo romski učenci pogosto težave z upoštevanjem šolskih pravil, da se to zgodi včasih meni 10 učiteljev (29 %), 4 učitelji (11 %) pa redko opazijo težave, ki so povezane z upoštevanjem šolskih pravil.

16 učiteljev (46 %) je opazilo, da imajo romski učenci pogosto težave z ustrezno komunikacijo s sošolci, 13 učiteljev (37 %) je te težave opazilo včasih, 5 učiteljev (14 %) redko in 1 učitelj (3 %) jih opazi vedno.

Romski učenci imajo tudi težave z ustrezno komunikacijo z učiteljem. Pogosto je te težave opazilo 15 učiteljev (44 %), včasih 13 učiteljev (38 %) in redko 6 učiteljev (18 %).

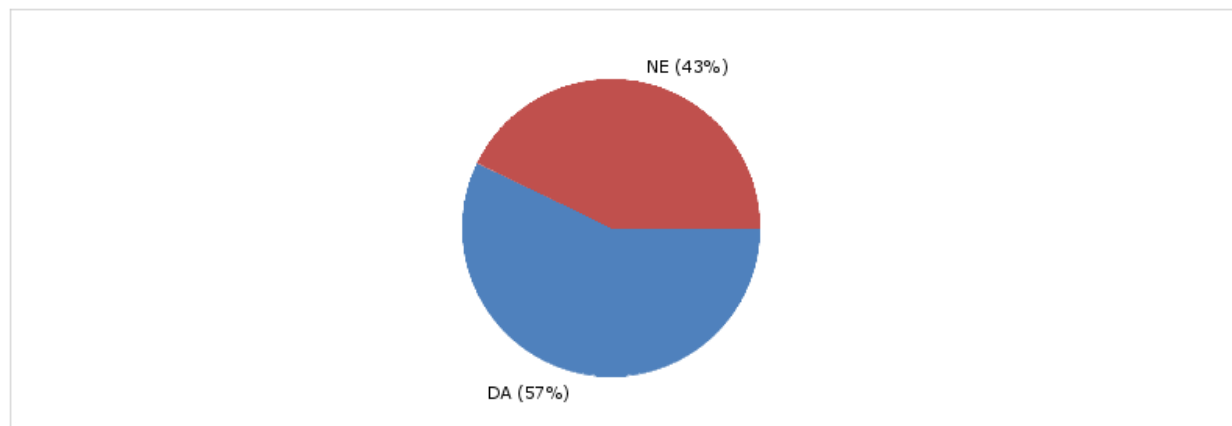
Grafikon 10: Težave romskih učencev

- DOSEGANJE MINIMALNIH STANDARDOV ZNANJA

20 učiteljev (57 %) meni, da romski učenci pri rednem pouku dosegajo minimalne standarde znanja, 15 učiteljev (43 %) pa pravi, da minimalnih standardov ne dosegajo.

Grafikon 11: Minimalni standardi znanja

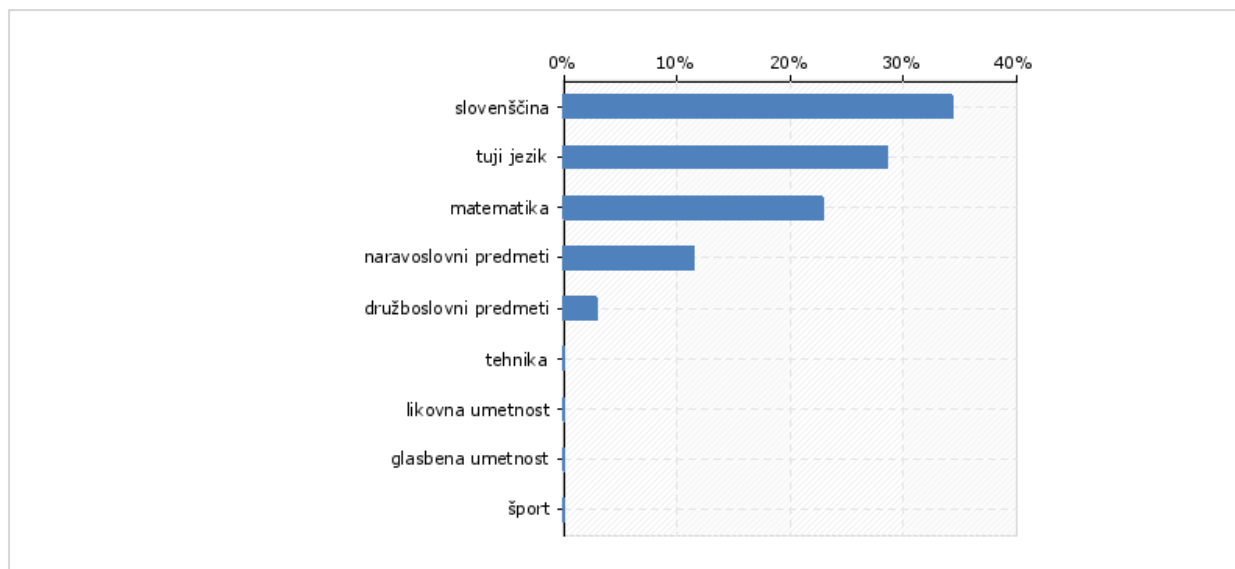

- PREDMETI, KI POVZROČAJO TEŽAVE ROMSKIM UČENCEM

Iz grafa je razvidno, da je 12 učiteljev (34 %) prepričanih, da učencem Romom največ težav povzroča slovenščina, sledi tuj jezik, v kar je prepričano 10 učiteljev (29 %), da imajo težave pri matematiki pravi 8 učiteljev (23 %), 4 učitelji (11 %) opažajo težave pri naravoslovnih

predmetih in 1 učitelj (3 %) pri pouku družboslovnih predmetov. Učitelji težav pri tehniki, likovni umetnosti, glasbeni umetnosti in športu ne opažajo.

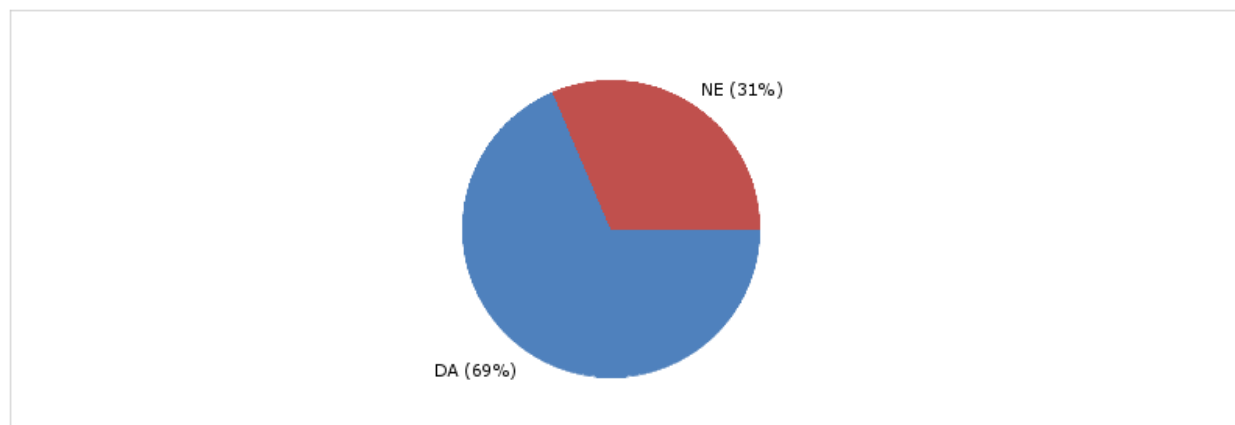
Grafikon 12: Predmeti, ki povzročajo težave

- STANDARDI ZNANJA UČENCEV ROMOV

Učiteljem smo zastavili vprašanje, ali ocenjujejo romske učence po drugačnih standardih ocenjevanja kot ostale učence. 24 učiteljev (69 %) ocenjuje učence Rome po drugačnih standardih znanja kakor ostale učence, medtem ko 11 učiteljev (31 %) učence Rome ocenjuje kot ostale učence brez prilagoditev.

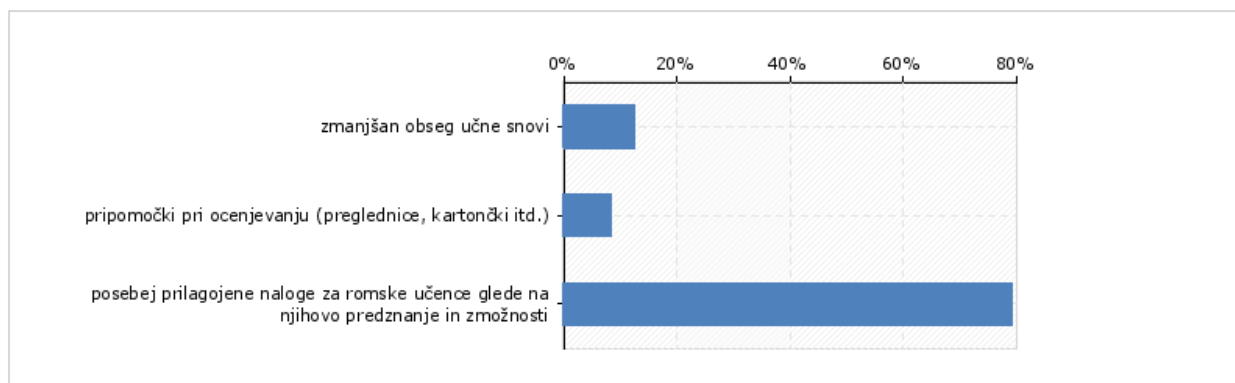
Grafikon 13: Mnenje učiteljev o standardih znanja

- PRILAGODITVE PRI OCENJEVANJU ROMSKIH UČENCEV

Učiteljem smo postavili vprašanje, kako drugače ocenjujejo romske učence. 19 učiteljev (79 %) romskim učencem nudi posebej prilagojene naloge glede na njihovo predznanje in zmožnosti, 3 učitelji (13 %) jim dajejo naloge, ki obsegajo zmanjšan obseg snovi, 2 učitelja (8 %) pa dovolita, da imajo pri ocenjevanju pripomočke, kot so preglednice, kartončki, tabele, miselne vzorce.

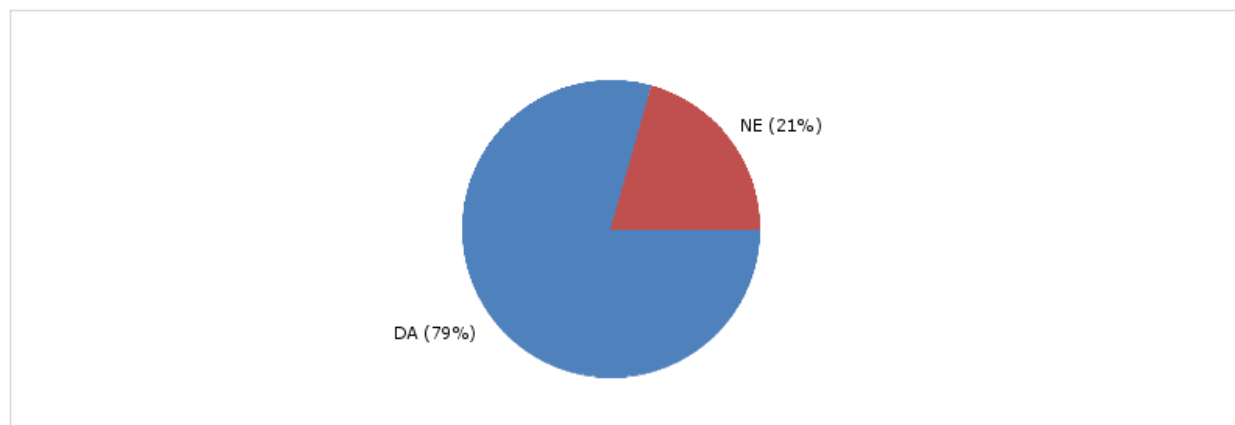
Grafikon 14: Prilagoditve pri ocenjevanju

- PRILAGAJANJE UČNIH GRADIV ZA ROMSKE UČENCE

27 učiteljev (79 %) je prepričanih, da je romskim učencem potrebno prilagajati učna gradiva, da to ni potrebno pa meni 7 učiteljev (21 %).

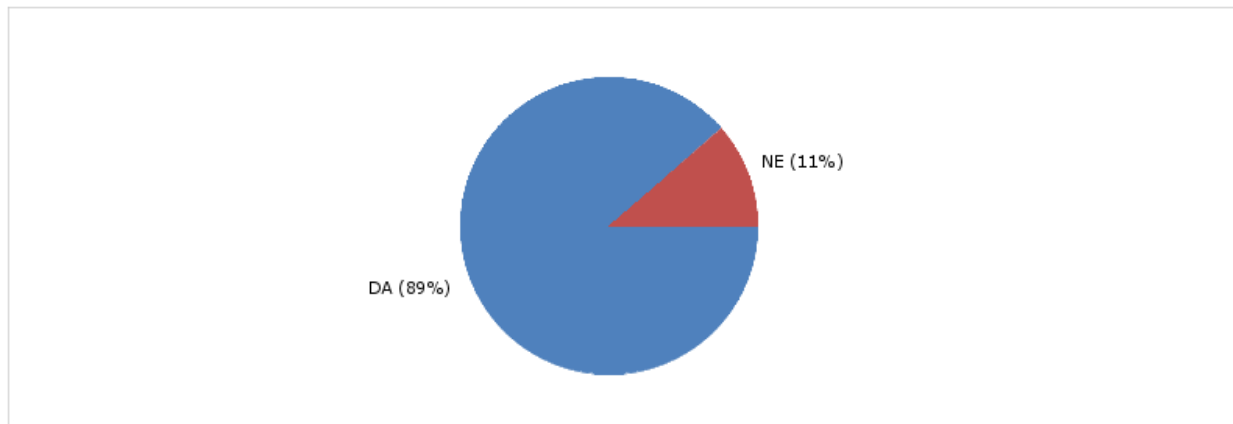
Grafikon 15: Mnenje učiteljev o prilagajanju učnih gradiv

- SLOVENŠČINA KOT DRUGI JEZIK ROMSKIH UČENCEV

31 učiteljev (89 %) pri delu z romskimi učenci upošteva, da je slovenščina njihov drugi jezik, 4 učitelji (11 %) pa tega ne upoštevajo.

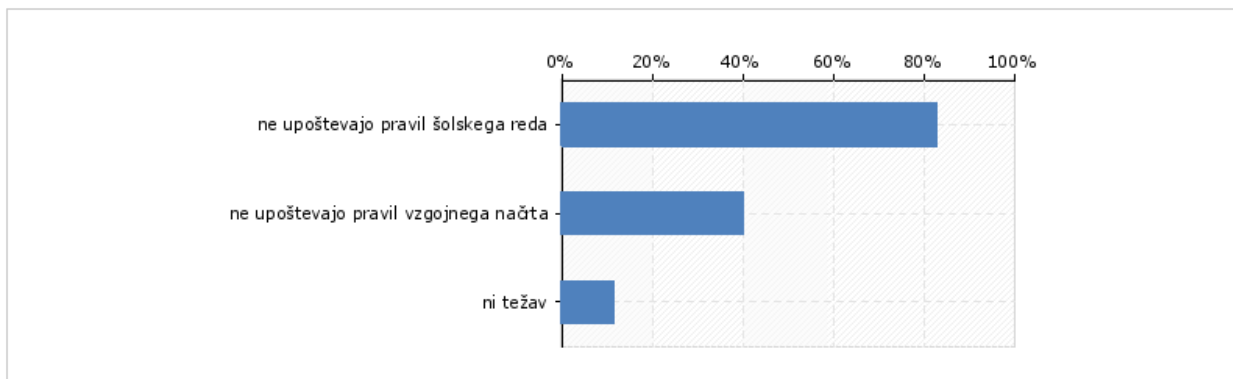
Grafikon 16: Mnenje učiteljev o slovenščini kot o drugem jeziku

- VZGOJNE TEŽAVE Z ROMSKIMI UČENCI

Učiteljem smo postavili vprašanje, kakšne so vzgojne težave z romskimi učenci. 29 učiteljev (83 %) meni, da romski učenci v šoli ne upoštevajo pravil šolskega reda, 14 učiteljev (40 %) meni, da ne upoštevajo načel vzgojnega načrta, 4 učitelji (11 %) pa meni, da z romskimi učenci ni težav.

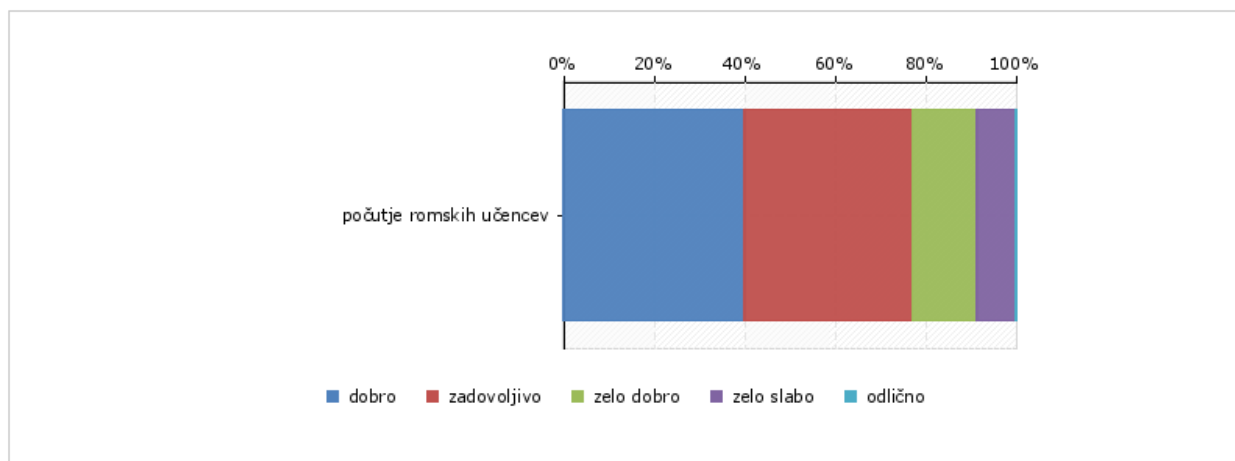
Grafikon 17: Vzgojne težave

- POČUTJE ROMSKIH UČENCEV V ŠOLI

Zanimalo nas je, kako se romski učenci počutijo v šoli. Iz grafa je razvidno, da so se vprašani učitelji odločili: 14 učiteljev (40 %) je prepričanih, da se romski učenci v šoli počutijo dobro, 13 učiteljev (37 %) meni, da se počutijo zadovoljivo, 5 učiteljev (14 %) pravi, da se počutijo zelo dobro, samo 3 učitelji (9 %) pa je navedlo, da se romski učenci počutijo zelo slabo.

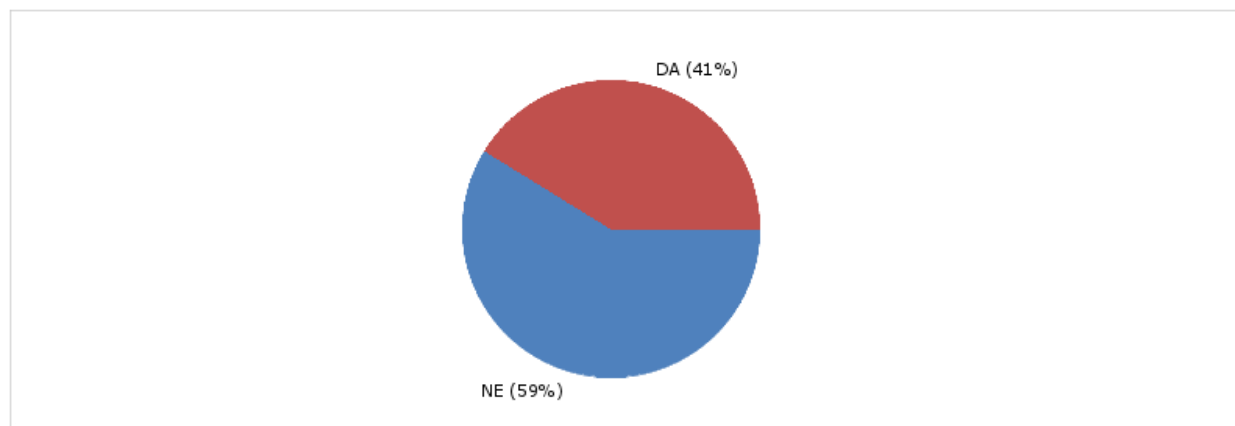
Grafikon 18: Počutje v šoli

- SODELOVANJE UČITELJEV S STARŠI ROMSKIH UČENCEV

Učiteljem smo postavili vprašanje, ali redno sodelujejo z starši romskih učencev. 20 učiteljev (59 %) ne sodeluje redno s starši, medtem ko 14 učiteljev (41 %) s starši sodeluje redno.

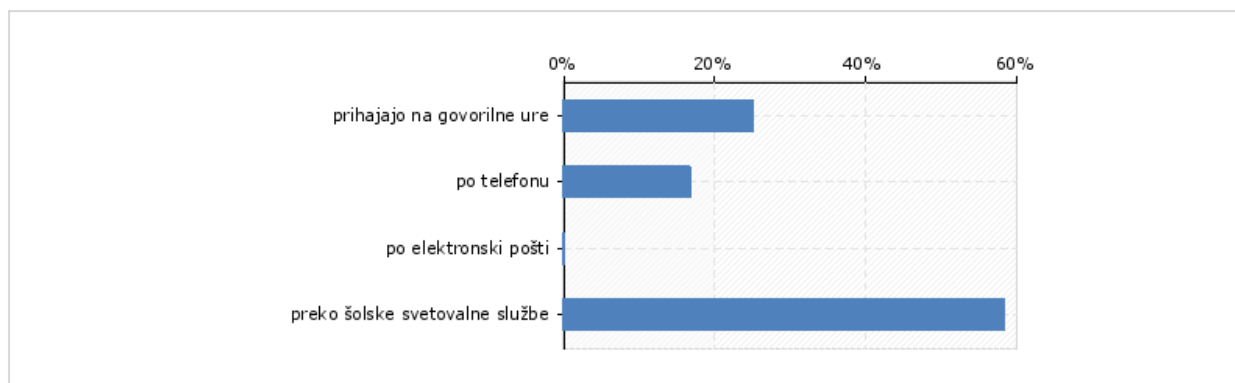
Grafikon 19: Sodelovanje učiteljev in staršev

- NAČINI SODELOVANJA S STARŠI ROMSKIH UČENCEV

Zanimalo nas je, na kakšen način učitelji sodelujejo s starši romskih otrok. Največ učiteljev 21 (58 %) sodeluje s starši preko šolske svetovalne službe, 9 učiteljev (25 %) se srečuje s starši na govorilnih urah, 6 učiteljev (17 %) pa sodeluje s starši romskih otrok po telefonu. Iz grafa je razvidno, da starši romskih otrok po elektronski pošti ne sodelujejo s šolo.

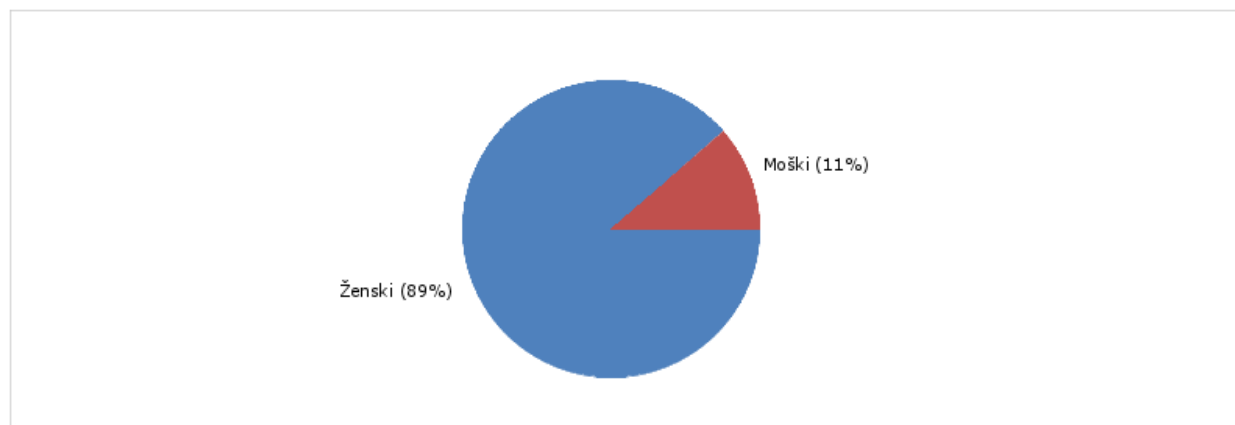
Grafikon 20: Sodelovanje s starši

- SPOL

Pri reševanju spletnega vprašalnika je sodelovalo 36 učiteljev od tega 32 žensk (89 %) in 4 moški (11%).

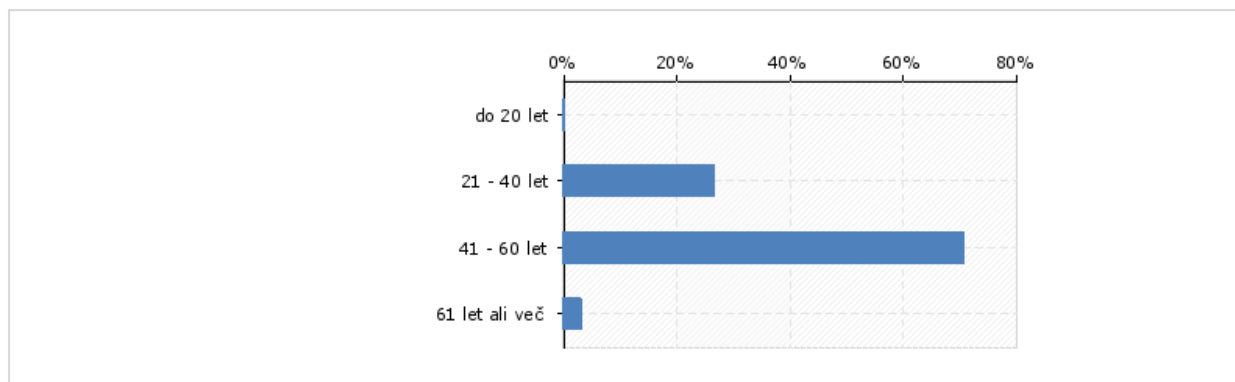
Grafikon 21: Spol

- STAROSTNA SKUPINA UČITELJEV

Učitelji, ki so sodelovali v spletni anketi, sodijo v naslednje starostne skupine: 24 učiteljev (71 %) je starih od 41 in 60 let, 9 učiteljev (26 %) je starih od 21 do 40 let in 1 učitelj (3 %) je star 61 ali več let.

Grafikon 22: Starostna skupina

4.3 POTRJEVANJE HIPOTEZ

Hipoteza 1: To hipotezo lahko potrdim, saj več kot polovica učiteljev (94 %) meni, da bi morali romski učenci pred vstopom v šolo obiskovati pripravljalnico oz. vrtec, kjer bi premostili jezikovne primankljaje in bi v šolskem prostoru lažje sledili pouku. Večina učiteljev (97 %) opazi razlike med romskimi učenci glede na njihov način bivanja.

Hipoteza 2: Potrdilo se je, da imajo učenci največ težav: s koncentracijo pri pouku 69 %, s skrbjo za šolske potrebščine 66 %, z upoštevanjem šolskih pravil 60 %, z domačimi nalogami 49 %, s komunikacijo s sošolci 46 %, s komunikacijo z učitelji 44 %, sledijo težave z razumevanjem slovenščine 43 % in težave s socialnimi stiki 39 %.

Hipoteza 3: Hipotezo lahko sprejemem saj 57 % učiteljev meni, da učenci Romi dosegajo minimalne standarde znanja, da pa imajo največ težav pri slovenščini (34 %) in tujem jeziku (29 %).

Hipoteza 4: To hipotezo lahko ovržem. 89 % učiteljev upošteva, da je slovenščina za romske učence drugi jezik. 79 % učiteljev učencem prilagaja učna gradiva in upošteva prilagoditve pri ocenjevanju.

Hipoteza 5: Hipotezo lahko sprejemem. 59 % učiteljev slabo sodeluje s starši. Pomoč pri vzpostavljanju stikov s starši poišče 58 % učiteljev pri šolski svetovalni službi.

5 RAZPRAVA

V raziskavi sem želela pridobiti podatke o tem, kako romski učenci doživljajo šolo – sošolce in učitelje ter kako učitelji doživljajo romske otroke, s katerimi težavami se spopadajo učenci in učitelji sami. Na podlagi dolgoletnih izkušenj pri delu z romskimi učenci sem se odločila, da v raziskavi zajamem učence od 3. do 9. razreda, s katerimi sem imela veliko stikov. Eden od razlogov, da v raziskavi niso sodelovali učenci Romi prvega in drugega razreda, je tudi, da ti niso opismenjeni.

Učitelji, ki so sodelovali, v raziskavi poučujejo na OŠ dr. Franceta Prešerna Ribnica. V spletnem anketnem vprašalniku je sodelovalo 36 učiteljev, od tega 32 žensk in 4 moški. Večina vprašanih učiteljev opravlja svoj poklic več kot 21 let, večina pa sodi v starostno skupino od 41 do 60 let.

Raziskava, ki sem jo opravila med učenci Romi, je pokazala, da se v šoli počutijo dobro, tudi odnosi s sošolci se jim zdijo dobri, saj navajajo, da so prijazni, da se z njimi pogovarjajo, igrajo, da jim pomagajo. Pričakovala pa sem ravno nasprotno. Moje vsakdanje izkušnje kažejo, da neromski otroci odklanjajo učence Rome – z njimi se ne družijo, ne želijo sedeti v isti klopi, med odmori se praviloma učenci Romi družijo med seboj, nemalokrat jih v konfliktnih situacijah zmerjajo s »cigani«. Nestrpnost do učencev Romov se povečuje tudi pri starših tistih otrok, ki imajo za sošolce omenjene učence. Učenci Romi menijo, da so učitelji do njih prijazni, saj je samo eden od vprašanih navedel, da učiteljica ni prijazna.

Želela sem izvedeti, kaj je romskim učencem v šoli všeč, kaj jim ni všeč in kaj bi spremenili.

Njihovi odgovori so pokazali, da jim je v šoli všeč, če so v razredu sprejeti, želijo se naučiti nekaj novega, vendar odklanjajo matematiko in angleščino, ker se jim zdi težka in je ne razumejo. Ni pa jim všeč ravno nasprotno, če jih zmerjajo, če so učitelji neprijazni, če vpijejo, če so obtoženi za dejanja, ki jih niso storili.

Želijo si več športa, predvidevam, da jih zaprti prostori utesnjujejo in omejujejo, pri športu se lažje dokažejo pred sošolci, saj izkoristijo svoje motorične spretnosti. Iz odgovorov sklepam, da si želijo napredovati in imajo željo po znanju. Želijo si več individualne pomoči pri učenju, predvsem pri učenju matematike in angleščine.

Predvidevala sem, da imajo učenci Romi zaradi nerazumevanja slovenskega jezika težave pri predmetih, ki zahtevajo dobro znanje le-tega (slovenščina, matematika, angleščina, zgodovina, geografija, biologija). Radi imajo predmete kot so: šport, glasbena umetnost, likovna umetnost,

tehnika in tehnologija, saj pridejo v ospredje njihove motorične spretnosti, smisel za ritem, posluš, ročne spretnosti. Učenci so navedli, da imajo najraje šport, nato pa si sledijo likovna umetnost, geografija, tehnika in tehnologija in biologija. To so predmeti, pri katerih so učenci Romi uspešni, lahko se primerjajo s sošolci - nemalokrat jih prekašajo (šport, risanje, ples), radi imajo biologijo, saj imajo veliko izkušenj z življenjem v naravi, pri tem predmetu je tudi veliko eksperimentov in rezultate le-teh si zlahka zapomnijo.

Učenci Romi imajo težave pri slovenščini, matematiki, angleščini in to se je tudi potrdilo. Večina ima težave pri angleščini, ker je ne razumejo, ker jim učitelji predmeta ne približajo, ker imajo veliko vrzeli v znanju in se zaradi tega pri pouku dolgočasijo in prihajajo v konflikt z učiteljem, sploh učenci višjih razredov.

Presenetilo me je, da je večina učencev Romov navedla, da imajo samo včasih težave pri slovenščini, kar tretjina pa meni, da nimajo težav pri slovenščini oz. da imajo težave redko. V tem delu se moje raziskovalno vprašanje ni potrdilo, čeprav praksa kaže, da večina težav pri pouku izvira iz slabega znanja slovenščine - skop besedni zaklad.

Učenci imajo težave pri angleščini, ki je njihov »drugi« tuji jezik. Več težav imajo pri angleščini kot pri slovenščini, z njo so več v stiku, saj je slovenščina jezik okolja, v katerem živijo, z angleščino imajo manj stika. To je potrdila tudi nepriljubljenost tega predmeta med romskimi učenci.

Starši mislijo, da je za napredovanje v višji razred dovolj, da učenec redno prihaja v šolo. V nekaterih družinah, kjer so starši mlajši in so tudi oni obiskovali redno šolo, je čutiti premike na bolje, starši se bolj zavedajo, da je šola koristna za njihove otroke.

Ob vprašanju glede obiskovanja interesnih dejavnosti oz. krožkov se je potrdilo moje predvidevanje, da interesnih dejavnosti učenci Romi ne obiskujejo. Samo ena učenka obiskuje pevski zbor. Glavni razlog, ki so ga učenci navajali je bil, da gredo raje domov. Menim, da jim že število rednih ur pouka, ki jih prebijejo v šoli, predstavlja problem, saj ne zdržijo toliko časa v šoli. Praviloma po dvanajsti uri učenci predmetne stopnje odhajajo z raznimi izgovori domov in so odsotni pri rednih urah ali izbirnih predmetih.

Učenci Romi pred vstopom v šolo ne obiskujejo vrtca, zato prihajajo v šolo s slabim predznanjem – ne poznajo izrazov za barve, številke, živali, hrano ... Nekateri ne obvladajo osnov slovenskega jezika, nekateri ga sploh ne razumejo. Pri vstopu v prvi razred imajo prilagoditvene težave, ko se oklepajo staršev, nočejo ostati pri pouku, jokajo. Starši imajo doma

velike težave, da jih pripeljejo v šolo. Največkrat popustijo otroku in jih v šolo ne pripeljejo. Ker otroci niso pripravljeni na šolo, imajo strahove pred zapustitvijo. Veliko otrok zahteva, da jih starši čakajo pred razredom ali pa prihajajo prve mesece v šolo samo nekaj ur. Ko spoznajo utrip šole, se počasi prilagodijo in ostanejo pri pouku. Izrazita prikrajšanost v izkušnjah in predznanju se učencem Romom pozna skozi celotno šolanje, saj po znanju skoraj nikoli ne ujamejo svojih neromskih vrstnikov.

Težave imajo tudi z navajanjem na higieno – umivanje, navajanje na stranišče, redno preoblačenje, kar ne preseneča, saj doma nimajo urejenih osnovnih higienskih razmer. Samo eno naselje na ribniškem področju - Lepovče ima tekočo vodo, ostali jo večinoma prinašajo z ribniškega pokopališča.

Predvidevala sem, da bodo tudi učitelji menili, da bi morali romski učenci pred vstopom v šolo obiskovati pripravljalnico na šolo oz. vrtec, kar se je tudi potrdilo, saj večina učiteljev meni, da bi bilo to potrebno. Rešitev za odpravo teh težav bi bili vrtci v romskih naseljih, s čimer imajo dobre izkušnje v Prekmurju in v nekaterih krajih na Dolenjskem.

Učitelji tudi opazijo velike razlike med romskimi učenci glede na njihov način bivanja. Učenci Romi, ki prihajajo iz romskih naselij, ki niso urejena – brez osnovnih bivanjskih pogojev (pitna voda, elektrika, sanitarije) imajo zaradi tega večje težave s higieno, saj jih okolje odklanja, tako učenci kot učitelji. Učenci, ki so nekaj časa bivali v blokovskih naseljih ali tisti, ki bivajo v urejenem okolju, praviloma teh težav nimajo.

Glede na moje dolgoletne izkušnje z delom z romsko populacijo ugotavljam, da romski učenci veliko in pogosto izostajajo od pouka. Razlogi so raznoliki, največkrat pa je vzrok izostajanja: bolezen, razna družinska praznovanja, prevoz, sezonska dela, pomanjkanje čistih oblačil - predvsem v zimskem času, zamujanje pouka – ni jutranje rutine, pomanjkanje občutka za čas, šola in znanje nista vrednoti. V tem delu vprašalnika so me odgovori učiteljev presenetili, saj večina meni, da so učenci Romi pogosto prisotni pri pouku. Kot vzroke za odsotnost pa skoraj dve tretjini učiteljev navaja nezanimanje za pouk in delo v šoli. Tu se morajo učitelji vprašati, ali ni del krivde tudi v njihovem pristopu do teh učencev, v njihovi doslednosti in vztrajanju, da so pri pouku vse dni v tednu. Tudi pristop in sodelovanje učitelja s starši učenca pripomore k večji uspešnosti učencev v šoli. Ostali vzroki odsotnosti pa so še: bolezen, prevoz, neurejene bivanjske razmere, drugačen način življenja.

Vprašani učitelji menijo, da se romski učenci v šoli najbolj veselijo šolskih obrokov in druženja, manj pa pridobivanja novega znanja in dnevov dejavnosti. Po mojih izkušnjah se šolskih obrokov dejansko zelo veselijo, ker je hrana raznolika, drugačna kot doma, redna, dovolj obilna. Nikoli se ne pritožujejo nad sestavo jedi, je pa res, da niso navajeni določene vrste hrane (pri kosilu ne jedo solate, juh, različnih omak).

Glede šolskih aktivnosti, ki potekajo izven matične učilnice – dnevi dejavnosti, ekskurzije, šole v naravi, vprašani učitelji navajajo, da se romski učenci najraje udeležijo dnevov dejavnosti, manj ekskurzij izven Ribnice, najmanj oz. nikoli pa šole v naravi. Njihovi starši so preveč zaščitniški in svojim otrokom ne dovolijo voženj izven kraja bivanja. Romi so vraževerno ljudstvo in verjamejo, da bodo otroci izpostavljeni zlim silam (to povedo šolskim svetovalnim delavkam). Za neudeležbo jih starši opravičujejo z slabostmi in bojaznijo pred morebitno prometno nesrečo. Glede udeležbe v šoli v naravi pa zadnja leta opažam, da se tudi na tem področju stanje izboljšuje, saj šola krije večino stroškov bivanja, sami učenci pa izražajo željo po tovrstnem druženju. Denar ni težava, ker šola krije stroške iz šolskega sklada. Večkrat se zgodi, da so vsi stroški plačani (vstopnica za prireditev, prevoz), malico dobijo v šoli, pa starši učenca kljub temu ne pripeljejo v šolo, ali pa učenec »zamudi« odhod avtobusa. Učenci Romi in njihovi starši imajo težave s časom, njim čas ni pomemben. Tudi na dogovorjene sestanke pridejo z nekajurno zamudo ali čez nekaj dni.

Romski učenci ne obiskujejo interesnih dejavnosti. To je ugotovila tudi polovica vprašanih učiteljev, saj menijo, da k interesnim dejavnostim prihajajo redko. Učitelji menijo, da si največ romskih učencev izbere šport, pevski zbor in dejavnosti, ki so povezane z ročnimi spretnostmi. Tudi učenci sami so kot najljubši predmet izbrali šport in predmete, pri katerih so v ospredju ročne spretnosti. Učitelji opažajo, da si ne izbirajo tujega jezika, gledališkega krožka in priprav na tekmovanje iz posameznih predmetov. Menim, da so to dejavnosti, pri katerih se nočejo izpostavljati, saj neradi javno nastopajo. Ne želijo se izpostavljati pred sošolci, ker menijo, da ne bodo uspešni. Bojijo se posmeha, neradi recitirajo, glasno govorijo pred občinstvom. Tudi v razredu so najraje v klopi, da je učitelj tik ob njih. Res pa je, da učitelji običajno ne poiščejo dejavnosti, v katerih bi se romski učenci lahko uspešno predstavili na šolski predstavi (glasba, ples, poudarek na romskem jeziku), ker to zahteva več časa in priprav ter učiteljeve pripravljenosti.

Postavila sem hipotezo, da učitelji pri delu z romskimi učenci naletijo na vrsto težav. Učenci imajo težave predvsem z nerazumevanjem navodil, slabšo koncentracijo pri pouku in s tem povezanimi težavami pri opravljanju domačega dela, slabše rešujejo pisne izdelke, slabše komunicirajo z okoljem. Moja hipoteza se je potrdila, saj so učitelji zaznali naslednje težave, ki sem jih tudi sama opazila pri svojem vsakdanjem delu: težave s koncentracijo, neopravljanje domačih nalog, slabša skrb za šolske potrebščine, težave z razumevanjem slovenščine, težave s koncentracijo pri pouku, težave v socialnih stikih, slabša higiena, neupoštevanje šolskih pravil, neustrezna komunikacija s sošolci in učitelji. V šoli se strokovni delavci še vedno ne potrudijo dovolj, da bi romskim učencem približali šolo in jih motivirali. Še vedno so prevečkrat odrinjeni v zadnje klopi razredov.

Menim, da so tovrstne težave posledica nespodbudnega domačega okolja, poleg tega večina staršev pošilja otroke v šolo zaradi bojazni po izgubi socialnih pravic. V razgovorih s starši mi večina pove, da jim šola ne bo prinesla koristi v življenju, saj »ni služb«. Res pa je, da takšni pogovori s starši potekajo v situacijah, ko so starši v šolo vabljeni zaradi težav z njihovimi otroki (slabe ocene, izostanki, prekrški) in se počutijo napadeni. Prepričani so, da otroci ne bodo dobili zaposlitve, ne glede na izobrazbo, ker so pač Romi. Mama devetošolke je prepričana, da kot prodajalka Rominja ne bo dobila službe, zato naj se sama odloči ali bo šolanje nadaljevala.

Doma se starši romskih učencev z otroki pogovarjajo v romskem jeziku, slovenščino obvladajo slabo, samo kot pogovorni jezik. Njihovi šoloobvezni otroci jih marsikdaj prekašajo v znanju in se njihovi okorni pisavi tudi posmehujejo. Večina staršev nima dokončane osnovne šole, a se stanje iz leta v leto izboljšuje, saj vedno več učencev uspešno konča osnovnošolsko obveznost.

Moja naslednja hipoteza je bila, da večina učiteljev meni, da učenci Romi dosegajo minimalne standarde znanja, s tem, da upoštevajo individualni napredek učenca. Pričakujem, da bodo učitelji menili, da imajo učenci Romi največ težav pri slovenščini in tujem jeziku.

Moja trditev se je potrdila, saj dobra polovica vprašanih učiteljev meni, da romski učenci pri rednem pouku dosegajo minimalne standarde znanja. Včasih se v vsakodnevnih stikih z učitelji srečujem z zelo odklonilnim odnosom do učencev Romov in njihovega napredka, a mi uspe učitelje prepričati, da je minimalni napredek za njih velik korak. Kot svetovalna delavka učitelje nenehno opozarjam, da morajo romske učence obravnavati z veliko mero potrpežljivosti, da morajo upoštevati njihov individualni napredek, se vživeti v njihov položaj in gledati na svet z njihovimi očmi.

Pri šolskih predmetih jim največ težav povzroča slovenščina in angleščina. Poudarila sem že, da so primanjkljaji, ki jih imajo učenci že pred vstopom v šolo odločilni pri nadaljnjem šolanju. Težave pri angleščini se po mojem mnenju pojavljajo zato, ker je angleščina za romske učence že »drugi« tuji jezik, če upoštevamo, da se že s slovenščino prvič srečajo šele v šoli. Že z razumevanjem slovenščine imajo veliko težav. Metode in oblike dela pri poučevanju angleščine bi morale biti prilagojene romskim učencem, učenje angleščine bi jim morali osmisliti. Pomembno je tudi, da je učitelj strpen, kljub slabšemu predznanju.

Postavila sem hipotezo, da polovica učiteljev upošteva, da je slovenščina za romske učence drugi jezik oziroma jezik okolja, da učitelji učencem prilagajajo učna gradiva in da upoštevajo prilagoditve pri ocenjevanju. To hipotezo sem ovrgla, saj več kot polovica, dve tretjini učiteljev (89 %) ocenjuje učence Rome drugače, po drugačnih standardih ocenjevanja kot ostale učence. Večina učiteljev (79 %) nudi tudi posebej prilagojene naloge pri ocenjevanju glede na njihovo predznanje in zmožnosti. Enak odstotek učiteljev je prepričanih, da je romskim učencem učna gradiva potrebno prilagajati.

Odgovori vprašanih učiteljev so v nasprotju z mojo prakso. Pri delu z romskimi učenci opažam, da je največ težav posledica ravno neprilagajanja učnih gradiv, neustreznega ocenjevanja in neupoštevanja dejstva, da slovenščina za romske učence ni materni jezik. Odgovori vprašanih učiteljev niso v skladu z realno situacijo, s katero se srečujem. Pogosto so testi za preverjanje in ocenjevanje znanja preobsežni, uvodna besedila predolga in besedišče prestrokovno. Zaradi pomanjkljivih zapiskov, ki so posledica pogostega izostajanja od pouka, bi morali učitelji učencem Romom pripraviti povzetke, miselne vzorce, tabele, izročke, kar pa se v praksi ne dogaja. Verjetno so učitelji želeli z bolj všečnimi odgovori prikazati svoj odnos do te populacije učencev.

Nemalokrat se v šoli srečujemo z vzgojnimi težavami romskih učencev. Vprašani učitelji navajajo, da učenci Romi ne upoštevajo pravil šolskega reda in vzgojnega načrta, kar je gotovo posledica njihove učne neuspešnosti, nesprejemanja njihove drugačnosti in občutka manjvrednosti. Preseneča me trditev več kot polovice učiteljev in večine romskih učencev, da se v šoli počutijo dobro. Sama nisem tega mnenja, saj pri nekaterih učiteljih zaznavam nesprejemanje romskih učencih, pri učencih Romih pa opažam zavedanje o nesprejetosti. V individualnih pogovorih mi to velikokrat povedo. Nestrpnost do Romov je v današnji družbi še vedno prisotna.

Starši romskih učencev slabo sodelujejo s šolo. Starši prihajajo v šolo le na pobudo svetovalne službe, vodstva ali učiteljev. Moja hipoteza je, da več kot polovica vprašanih učiteljev slabo sodeluje s starši in da jih največ sodeluje preko šolske svetovalne službe. Hipoteza se je potrdila, saj več kot polovica učiteljev (59 %) ne sodeluje redno s starši romskih učencev. Večina učiteljev sodeluje s starši preko šolske svetovalne službe, le dobra četrtina se s starši srečuje na govorilnih urah. Zelo malo učiteljev uporablja za komunikacijo s starši telefon, elektronske pošte pa starši romskih otrok ne uporabljajo, ker ne obvladajo novih komunikacijskih tehnologij.

Na šoli, na kateri sem zaposlena, je praksa, da se učitelji ob težavah z romskimi učenci posvetujejo s šolsko svetovalno službo – socialna delavka in neposredno ne komunicirajo s starši. To se mi ne zdi dobro, saj nikoli ne vzpostavijo pristnega stika s starši in ne spoznajo problemov družine. Dogaja se tudi, da starši romskih učencev ne poznajo razrednika svojega otroka. Taka komunikacija je po mojem mnenju neustrezna in pogloblja nerazumevanje romske problematike. Starši romskih otrok na govorilne ure ne prihajajo, ker se ne počutijo dobro v skupini z ostalimi starši. Menim, da se je bolj smiselno dogovoriti za individualno govorilno uro, po pouku, ko je lahko prisoten tudi učenec in se skupaj pogovorijo o delu učenca v šoli. Menim, da bilo potrebno, da pedagoški delavci spremenijo svoj način komuniciranja s starši. Metoda »sendvič« naj postane stalna praksa – pogovor pričnemo s pohvalo, sledi kritika in na koncu spet pohvalimo in povemo, kaj je še potrebno izboljšati.

Zaradi razlik med anketo in mojimi lastnimi izkušnjami je po mojem mnenju prišlo zaradi razlik v kritičnosti do dela z romskimi učenci. Učitelji včasih svoje delo drugače ocenjujejo kot nekdo, ki ni direktno vključen v proces v razredu (socialna delavka, pedagoginja, psihologinja). Po mojih izkušnjah učenci ne dobijo vedno dovolj prilagoditev, pozornosti, predvsem pa primanjkuje spodbudnih besed, ki bi učenca motivirale pri premagovanju ovir. Učencem Romom veliko pomeni pozornost in prijaznost učitelja.

Učitelji žal praviloma niso kritični do svojega dela in so želeli v anketi delo z romskimi učenci prikazati v boljši luči. Učenci so tudi odgovarjali precej naučeno, ker so se njihovi odgovori zapisovali. Pri intervjuju z učenci bi jih morda morala podrobneje spraševati, jim postavljati še dodatna podvprašanja, jih vzpodbuditi, da povedo stvari, ki jih povedo v neformalnih pogovorih. Verjetno so odgovarjali tako, ker so predvidevali, kaj si želim slišati. Pri podobnem raziskovanju bi v raziskavo zajela vse učence Rome tudi učence prvega in drugega razreda in vzpostavila bolj sproščeno vzdušje.

Rezultati moje raziskave so pokazali, da je uspešnost romskih učencev odvisna od več dejavnikov, na katere šola lahko vpliva, na druge spet ne. Pri spodbujanju šolske uspešnosti romskih učencev je pomembno, da šola skrbi za rednost otrokove prisotnosti pri pouku, omogoča kulturno primernost vsebin, uporablja aktivne metode poučevanja in upošteva načelo inkluzivnih pristopov k nudenju individualne učne pomoči. (Vonta, Jager 2013: 6).

Učno uspešnost romskih učencev lahko torej spodbujamo na več načinov, in sicer:

- Zgodnje vključevanje romskih otrok v vzgojno-izobraževalni sistem (vrtci, delavnice, pripravljavnice).
- Zagotavljanje rednega obiskovanja pouka, tudi podaljšanega bivanja in interesnih dejavnosti.
- Sistematično vključevanje romske kulture v šolske vsebine.
- Strokovne delavce na šolah izobraževati o romski kulturi in opozarjati na problematiko izključenosti.
- Sodelovanje s starši romskih učencev (govorilne ure, delavnice za starše in otroke, sodelovanje z romskim pomočnikom).
- Povdaranje pomembnosti nadaljnjega šolanja in zaposlitvenih možnosti Romov.
- Povezovanje z drugimi institucijami, ki delajo z romsko populacijo.

Učencem Romom bi bilo potrebno v šoli zagotoviti poleg izobraževalnih vsebin tudi učenje socialnih veščin. Ustrezno podprti otroci so deležni več motiviranja, spodbujanja, učne pomoči in posredovanja različnih znanj

Rezultati raziskave, ki sem jo opravila na šoli med romskimi učenci, so pokazatelj stanja med romskimi učenci, s katerimi se sama srečujem in jih ne smemo posploševati na celotno populacijo romskih otrok v osnovni šoli.

6 SKLEPI

V svoji diplomski nalogi sem prišla, do naslednjih sklepov:

Učenci Romi se v OŠ dr. Franceta Prešerna Ribnica počutijo dobro, tudi odnose s svojimi sošolci in učitelji ocenjujejo kot dobre.

Učencem Romom je pomembno, da so v šoli sprejeti, želijo si pridobiti znanje, čeprav imajo odpor do nekaterih predmetov, ker se jim zdijo težki in mislijo, da se jih ne morejo naučiti. Želijo si več ur individualne pomoči pri učenju, saj se takrat učitelj posveti samo njim in si učno snov lažje in prej zapomnijo. Zavedajo se pomena znanja pri angleščini, matematiki, čeprav imajo pri teh predmetih največ težav. Prav tako, jim veliko pomeni uspešnost pri predmetih, kjer lahko prekašajo svoje neromske sošolce.

V situacijah, ko so učitelji in učenci do njih neprijazni in so obtoženi za dejanja, ki jih niso storili, so prizadeti in tega dolgo ne pozabijo. To bi bil lahko tudi vzrok, da romski učenci ne upoštevajo pravil vzgojnega načrta in šolskega reda. Sami učenci so mnenja, da so za podobna dejanja večkrat kaznovani oz. morajo na pogovor kot njihovi neromski sošolci.

Učenci Romi se ne udeležujejo interesnih dejavnosti, saj jih dodatne ure obremenjujejo, le redki obiskujejo pevski zbor. Svoj domači prosti čas pa kljub temu preživljajo aktivno, najraje igrajo nogomet.

Opaziti je velike razlike med romskimi učenci glede na njihov način bivanja. Učitelji to opredeljujejo kot enega od možnih vzrokov za večje prilagoditvene težave v šoli.

Opaža se težnja po pripravljalnici pred vstopom v šolo. Učitelji so temu zelo naklonjeni, saj so mnenja, da bi se tam romski otroci naučili osnov komuniciranja v slovenskem jeziku, njihova socializacija bi tako v šoli potekala hitreje, osvojili bi higienske navade.

Učitelji sami s starši učencev Romov ne sodelujejo, pač pa to namesto njih stori šolska svetovalna služba.

Učitelji ocenjujejo učence Rome po drugačnih kriterijih kot ostale učence, nudijo jim posebej prilagojene naloge, glede na njihovo predznanje. Pri delu z njimi upoštevajo, da je slovenščina njihov drugi jezik.

7 PREDLOGI

Rezultati moje raziskave na OŠ dr. Franceta Prešerna Ribnica bi lahko osvetlili stanje na šoli ter bili v pomoč učiteljem in drugim strokovnim delavcem, ki se pri svojem delu srečujejo z učenci Romi.

Učitelji bi morali zaradi različnih potreb romskih učencev pri svojem delu z njimi še bolj upoštevati specifične pristope in različne oblike vzgojno-izobraževalnega dela. Upoštevati je potrebno njihovo stopnjo poznavanja slovenskega jezika, njihovo socialno razvitost in zrelost, njihovo predznanje in sposobnosti, ne moremo pa zanemariti vloge njihovih staršev, saj je zainteresiranost staršev za šolo ključna. Ni dovolj, da hodijo starši romskih otrok v šolo samo, ko potrebujejo subvencionirano prehrano, šolske potrebščine, izpolnjevanje obrazcev za finančne transferje, pač pa jih je potrebno ozaveščati, da je znanje potrebno. Za vključevanje romskih otrok v šolski sistem ni mogoče predpisati enega samega modela. Upoštevati je potrebno tudi individualnost otrok in razmere, v katerih živijo. Delo z romskimi učenci je dolgotrajen proces, zato je potrebno tudi na uspeh gledati dolgoročno.

Romskim učencem je potrebno izkazovati še več pozornosti, jih pri njihovem napredku, pa čeprav je majhen, pohvaliti, jim dati občutek, da jih sprejemamo, jih imamo radi. Prilagajati je treba učno snov. Znotraj minimalnih standardov znanja je treba pri vsakem predmetu poiskati tista znanja, ki so res potrebna in smiselna za življenje.

Potrebna in nujna je tudi pomoč učitelju (v razredu so poleg romskih otrok, tudi učenci s posebnimi potrebami – naglušni, slabovidni, hiperaktivni, dolgotrajno bolni, učenci z učnimi težavami), da lahko skupaj z učencem realizira zastavljene cilje. Učiteljem v podporo in pomoč bi bila doprdošla izobraževanja, odprti in iskreni pogovori s kolegi in vodstvom šole, dodatne ure pomoči za učence Rome. Ob takih ukrepih bo zadovoljen otrok, ki bo rad prihajal v šolo, in učitelj. Pohvala in prijazne besede bodo motivirale učenca, hkrati bodo učenci bolje sledili učitelju in bolj upoštevali pravila šolskega reda. Pogoj za to pa je doslednost učitelja. Vsi, ki delamo z romskimi učenci, se moramo zavedati, da je treba najprej odkrito sprejemati tudi njihovo drugačnost in videti pred seboj samo otroka. Le tako se bodo učenci dobro počutili v šoli in bili bolj pripravljeni na delo. Izogibati se je treba še vedno prevečkrat opaženi »nevidnosti« romskih učencev. Posvetiti jim je treba čas – med poukom, kadar poteka notranja diferenciacija, pri dopolnilnem pouku, pri urah individualne in skupinske pomoči, v šolski svetovalni službi. S

pozitivnim zgledom zaposlenih v šoli se bo sprejemanje romskih učencev razširilo tudi na druge učence.

Življenski razmere, v katerih živijo romski učenci so skromne in neprimerne za bivanje velikih družin. Starši so praviloma nezaposleni, njihova izobrazba je nizka. Večina staršev nima dokončane osnovne šole in zato ne morejo nuditi pomoči pri šolskem delu. Lokalna skupnost v Ribnici bi morala končno urediti romska naselja in jih opremiti z osnovno infrastrukturo. Sestanki enkrat letno z vsemi, ki se srečujemo z romsko populacijo, niso dovolj. Sprejeti sklepi se ne realizirajo oz. se na njih pozabi, aktualna so le nekajkrat na leto. Nujno je izvoliti romskega svetnika, ki bi zastopal interese Romov.

Ker šola glede romske populacije dobro sodeluje s CSD Ribnica, bi bilo potrebno okrepiti tudi sodelovanje z drugimi inštitucijami: zdravstvena služba, Urad za delo, policija, Ljudska univerza.

Pri delu z romskimi učenci je nujno vključiti v delo romskega pomočnika, ki predstavlja vez med šolo in družino in lažje premosti jezikovne bariere. Praksa po drugih šola na kočevskem področju je pokazala, da romski pomočniki zelo olajšajo delo romskim učencem pa tudi učiteljem - pomoč pri domačih nalogah, pomoč pri učenju, navajanje na higieno, stik s starši, pozitiven zgled, organizacija prireditev, s poudarkom na ohranjanju romske kulture. V nekaterih občinah romski pomočniki v popoldanskem času v romskih naseljih organizirajo razne delavnice, s katerimi osmislijo prosti čas romskim učencem. Romski pomočnik predstavlja model romskim učencem, saj so le-ti dokaz, da tudi romska populacija doseže izobrazbo in se lahko zaposli. S tem se krepi njihova samopodoba, ki je praviloma slaba.

V raziskavi se je pokazalo, da imajo romski učenci velike primanjkljaje pred vstopom v šolo, kar so ugotovili tudi učitelji, zato bi bilo nujno, da romski otroci pred vstopom v šolo obiskujejo pripravljalnico. Ker pa to po zdajšnji zakonodaji ni predvideno, bi morali nujno obiskovati vrtec. Starši romskih otrok se prednosti predšolske vzgoje ne zavedajo in svojih otrok ne vpisujejo v vrtec, ker se ne zavedajo, da ima njihov otrok izrazito prikrajšanost v izkušnjah in predznanju, zato imajo resne težave z učenjem v zanje tujem jeziku. Sami te izkušnje nimajo, saj tudi oni niso obiskovali vrtca. Potrebno bi se bilo zgledovati po dobri praksi v Prekmurju in ponekod na Dolenjskem.

Opažam, da imajo učitelji premalo znanj za poučevanje romskih učencev, premalo vedo o njihovi kulturi, zato bi bilo potrebno na šoli organizirati izobraževanja, ki bi jim dalo tovrstna

znanja. Učitelji bi morali obravnavati učence Rome z veliko mero empatije, zato bi bilo nujno, da spoznajo okolje, iz katerega prihajajo. S tem bi se izognili marsikateremu predsodku in stereotipu o Romih, ki še vedno veljajo v slovenski družbi.

Oblasti so dolžne Romom zagotoviti človeka vredno življenje ter izvajati iskren dialog s to manjšino. Ključni področji, na katerih je potrebno še delati, sta izobraževanje in nastanitvene razmere.

8 LITERATURA

- Brizani Traja, I. (2000), *Le ostanite Romi gredo! Celovec: Mohorjeva založba.*
- Čačinovič Vogrinčič, G. in dr. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Zbirka Katalog socialnega dela.
- Dolenc, T. (2002), *Šolska zakonodaja v 9-letni osnovni šoli.* Jesenice: Antus.
- Djurić, R., Horvat, J. (2010), *Zgodovina romske književnosti.* Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije.
- Drakulič, P. (2009), *Koncept multikulturalnosti na področju izobraževanja Romov v Sloveniji.* Diplomsko naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Erjavec, K. in dr. (2000), *Mi o Romih.* Ljubljana: Open society institute – Slovenia.
- Gomboc Mrzлак, S. (2009), *Romi v procesu integracije pri nas in v Evropi.* *Sodobna pedagogika*, št. 4: 26-42.
- Horvat, J. (2010), *20 let Romani Union Murska Sobota.* Murska Sobota: Romani Union.
- Horvat, R. (2010), *Marlenina skrita omara 3/Marlenakro gurudo maurijmo 3.* Murska Sobota, Romsko društvo Romani union.
- Ivanec, S. (2011). *Odnos Romov do zgodovine.* Ljubljana: Trojarjev zbornik. Oddelek za zgodovino, Filozofske fakultete, Univerze v Ljubljani.
- Jezernik, B. (2006), *Zakaj pri nas žive Cigani in ne Romi.* Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Klopčič, E. (2001), *Didaktični vidiki dela z romskimi učenci.* Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Klopčič, V. (1991), *Pravni položaj Romov. Razprave in gradivo – RIG. Romi na Slovenskem.* Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, št. 25.
- Košir, S. in dr. (2008), *Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kovač Šebart, M., Krek J. (2003), *Romi v Sloveniji: Vprašanja izobraževanja, multikulturalizma in integracije.* *Sodobna pedagogika*, št.1: 28-43.

- Krek, J., Vogrinec, J. (2005), Znanje slovenskega jezika kot pogoj šolskega uspeha učencev iz jezikovno in kulturno različnih ter socialno depriviligiranih družin – primer začetnega opismenjevanja romskih učencev. *Sodobna pedagogika*, št. 2: 119-139.
- Levičnik, I. in dr. (1990), Vzgoja in izobraževanje romskih otrok v predšolskem in osnovnošolskem obdobju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Marentič Požarnik, B. (2000), Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS.
- Muršič, M. in dr. (2002), (O)Krog nasilja v družini in šoli. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Nastran Ule, M. (1994), Socialna psihologija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Nastran Ule, M. (1999), Temelji socialne psihologije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Nastran Ule, M. (1999), Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
- Nova devetletna osnovna šola: Informacije za starše, (1997), Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad RS za šolstvo.
- Navodila za izvajanje programa 9-letne osnovne šole za učence Rome. (2000), Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Petek, A. in dr. (1999), Učno-socializacijski vidik dela z romskimi učenci na začetku šolanja. Črenšovci: Osnovna šola Franceta Prešerna.
- Polomares, S. (2001), Spodbujanje strpnosti in spoštovanja drugačnosti; prevedla šoštarč, M., Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Postrak, M. (2007), Preventivna funkcija prostega časa. V: Kristančič, A. Svoboda izbire-moj prosti čas. Ljubljana: AA Inserco, svetovalna družba.
- Romi in zdravje: zbornik prispevkov nacionalnih konferenc, (2010), Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva.
- Rostohar, D. (ur.) (2003), Vzgojno-izobraževalno delo z romskimi učenci. Zbornik. Leskovec pri Krškem: Osnovna šola Leskovec pri Krškem.
- Rozman, V. (1991), Romi – tisočletja živimo na slovenski zemlji. Razprave in gradivo - RIG. Romi na Slovenskem. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, št. 25.

- Stankovič, V. in dr.(1997), Vzgoja in izobraževanje učencev Romov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- STA (2004), S strategijo do vključevanja Romov v vzgojo in izobraževanje. Primorski dnevnik, št. 184: 20.
- Studen, A. (2015), Neprilagojeni in nevarni: Podoba in status Ciganov v preteklosti. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
- Šajnović, R. (1991), Ureditev statusa Romov kot narodnosti – osnutek amandmaja k ustavi RS. Razprave in gradivo – RIG. Romi na Slovenskem. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, št. 25.
- Šiftar, V. (1970), Cigani - minulost v sedanjosti, Murska Sobota: Pomurska založba.
- Škof, V. (1991), Vzgoja in izobraževanje romskih otrok v osnovnih šolah v RS. V: Komac, M. (ur.) (1991). Razprave in gradivo – RIG. Romi na Slovenskem. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, št. 25.
- Štrukelj, P. (1980), Romi na Slovenskem. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Štrukelj, P. (2004), Tisočletne podobe nemirnih nomadov. Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji. Ljubljana: Družina.
- Tancer, M. (1994), Vzgoja in izobraževanja Romov na Slovenskem. Maribor: Založba Obzorja.
- Toličič, I., Zorman, L. (1977), Okolje in uspešnost učencev. Ljubljana: državna založba Slovenije.
- Urh, Š. (2009), Etnično občutljivo socialno delo z Romi. Doktorska disertacija. Fakulteta za socialno delo.
- Valentinc, M., Mirt, K. (2005) Integracija romskih otrok Osnovni šoli Leskovec pri Krškem. Sodobna pedagogika št. 2: 162-170.
- Vonta, T., Jager J. (ur.) (2013), Uspešnost romskih učencev v slovenskih osnovnih šolah. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Vöroš, B. (2003), Predstavitev dela z romskimi učenci na Osnovni šoli Beltinci. V: Rostohar, D. (ur.) Vzgojno-izobraževalno delo z romskimi učenci. Zbornik. Osnovna šola Leskovec pri Krškem
- Winkler, P. (2001), Romi v Sloveniji. Romano nevijske/romske novice. Let. XI, št.1.

- Zakšek, N. (2015), Glas romskega otroka. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Zupančič, J. (2014), Romi in romska naselja v Sloveniji. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Žagar, M. (2002), Nekaj misli o politiki integracije romske skupnosti v Sloveniji. Razprave in gradivo – RIG, št. 41: 136-171.

SPLETNI VIRI

- Beseda Rom, Cigan: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (12. 4. 2016)
- Romska zastava: http://www.romanodance.org/?page_id=26 (24. 9. 2010)
- Nestrpnost do Romov: www.unionromani.org/pueblo (12. 4. 2016)
- Manjšine: www.sigov.si/uvn/manjsine (12. 4. 2016)
- Zakonodaja: www.sigov.si/uvn/zakonodaja (12. 4. 2016)
- Zakonodaja: www.uradni-list.si (12. 4. 2016)
- Romska skupnost: www.svetromskeskupnosti.si/Romi v Sloveniji
- Romi – AmnestyInternational Slovenija: www.amnesty.si/romi (1. 5. 2016)
- Edvard Kovač o položaju Romov nekoč in danes: www.delo.si (8. 4. 2012)
- Spominska plošča romskim žrtvam: www.rtvsl.si/lokalne-novice/prekmurje (16. 8. 2016)

9 PRILOGE

Priloga A: Vprašanja za voden intervju z romskimi učenci

VODEN INTERVJU Z ROMSKIMI UČENCI

Spol: moški   ženski

Starost: _____ let

Obiskuje: _____ razred

Kje stanuješ? _____

Kako hodiš v šolo? (peš, z avtom, s sosedom...) _____

1. Kako se počutiš v šoli? (en odgovor)

ZELO DOBRO   DOBRO   SLABO   ZELO SLABO

Zakaj?

2. Ali je učitelj/ica prijazna do tebe? (en odgovor)

DA   VČASIH   NE

3. Kako se razumeš s sošolci? (en odgovor)

ZELO DOBRO   DOBRO   SLABO   ZELO SLABO

Zakaj?

4. Kaj ti je v šoli všeč?

5. Kaj ti v šoli ni všeč in bi rad/a spremenil/a?

6. Kateri predmet imaš najraje? Zakaj?

7. Katerega predmeta ne maraš? Zakaj?

8. Ali imaš težave pri slovenščini? (en odgovor)

VEDNO   VČASIH   REDKO   NIKOLI

9. Ali obiskuješ kakšen krožek (interesno dejavnost)?

DA (Katero?)

NE (Zakaj?)

Za odgovore se ti zahvaljujem.

Priloga B: Vprašalnik za učitelje

Romski učenci v osnovni šoli

Spoštovane kolegice in kolegi!

Prijazno Vas prosim, če si lahko vzamete nekaj časa in izpolnite naslednji vprašalnik.

Zbrani podatki so anonimni in so namenjeni izključno raziskovalnemu delu.

Vprašalnik se nanaša na romske otroke, ki jih poučujete.

Najlepša hvala za sodelovanje!

Irena Briški

Prosim, če si vzamete nekaj minut in s klikom pričnete z izpolnjevanjem ankete o romskih učencih, ki jih poučujete.

Q1 - Koliko let opravljate poklic učitelja v OŠ?

Možnih je več odgovorov

- ☐ do 5 let
- ☐ od 6 do 10 let
- ☐ od 11 do 20 let
- ☐ več kot 21 let

Q2 - Ali bi morali imeti romski učenci, ki niso obiskovali vrtca, pred vstopom v šolo pripravljalnico?

- ☐ DA ☐ NE

Q3 - Ali obstajajo razlike med romskimi učenci glede na njihov način bivanja (v romskem naselju ali v urejenih naseljih)?

- ☐ DA
☐ NE

Q4 - Kako pogosto so romski učenci prisotni pri pouku?

	nikoli	redko (nekajkrat na mesec)	občasno (po en obisk na teden)	pogosto (nekaj obiskov na teden)	vedno (redni obiski)
prisotnost učenca	☐	☐	☐	☐	☐

Q5 - Kaj je vzrok odsotnosti od pouka pri romskih učencih?

Možnih je več odgovorov

- ☐ bolezen
- ☐ nezanimanje za pouk in delo v šoli
- ☐ tradicionalna družinska srečanja
- ☐ Drugo:

Q6 - Česa se romski učenci najbolj veselijo v šoli?

Možnih je več odgovorov

- ☐ šolskih obrokov
- ☐ druženja
- ☐ dni dejavnosti
- ☐ novega znanja

Q7 - Ocenite, kako pogosto se romski učenci udeležujejo aktivnosti, ki potekajo v času pouka, vendar izven matične učilnice (športni dan, kulturni dan, naravoslovni dan, ekskurzija, šola v naravi ...).

	nikoli	redko	včasih	pogosto	vedno
dan dejavnosti	☐	☐	☐	☐	☐
ekskurzije izven Ribnice	☐	☐	☐	☐	☐
šola v naravi	☐	☐	☐	☐	☐

Q8 - Ocenite, kako pogosto se romski učenci udeležujejo interesnih dejavnosti.

	nikoli	redko	včasih	pogosto	vedno
obiskovanje interesnih dejavnosti	☐	☐	☐	☐	☐

Q9 - Katere interesne dejavnosti izbirajo romski učenci?

Možnih je več odgovorov

- ☐ športne igre
- ☐ pevski zbor
- ☐ ročne spretnosti
- ☐ bralna značka
- ☐ gledališki krožek
- ☐ priprave na tekmovanja iz znanja posameznih predmetov
- ☐ Rdeči križ
- ☐ tuji jezik
- ☐ Drugo:

Q10 - Ocenite, kakšne so težave romskih učencev pripouku.

	nikoli	redko	včasih	pogosto	vedno
težave z razumevanjem slovenščine	☐	☐	☐	☐	☐
težave s higieno	☐	☐	☐	☐	☐
težave s koncentracijo pri pouku	☐	☐	☐	☐	☐
težave z ustrezno komunikacijo z učiteljem	☐	☐	☐	☐	☐
težave z ustrezno komunikacijo s sošolci	☐	☐	☐	☐	☐
težave v socialnih stikih	☐	☐	☐	☐	☐
težave z upoštevanjem šolskih pravil	☐	☐	☐	☐	☐
delo domačih nalog	☐	☐	☐	☐	☐
skrb za šolske potrebščine	☐	☐	☐	☐	☐

Q11 - Ali romski učenci dosegajo minimalne standarde znanja?

- ☐ DA
- ☐ NE

Q12 - Pri katerih predmetih imajo romski učenci največ težav?

- ☐ slovenščina
- ☐ tuji jezik
- ☐ matematika
- ☐ naravoslovni predmeti
- ☐ družboslovni predmeti
- ☐ tehnika
- ☐ likovna umetnost

- ☐ glasbena umetnost
- ☐ šport

Q13 - Ali ocenjujete romske učence po drugačnih standardih ocenjevanja kot ostale učence?

- ☐ DA
- ☐ NE

Q14 - Kako drugače ocenjujete romske učence?

- ☐ zmanjšan obseg učne snovi
- ☐ pripomočki pri ocenjevanju (preglednice, kartončki itd.)
- ☐ posebej prilagojene naloge za romske učence glede na njihovo predznanje in zmožnosti

Q15 - Ali prilagajate učna gradiva, ki jih uporabljate pri pouku, romskim učencem?

- ☐ DA
- ☐ NE

Q16 - Ali pri delu z romskimi učenci upoštevate, da je slovenščina njihov drugi jezik?

- ☐ DA
- ☐ NE

Q17 - Kakšne so vzgojne težave z romskimi učenci?

Možnih je več odgovorov

- ☐ ni težav
- ☐ ne upoštevajo pravil šolskega reda
- ☐ ne upoštevajo pravil vzgojnega načrta

Q18 - Kako se po vašem mnenju romski učenci počutijo v šoli (socialna mreža)?

	zelo slabo	zadovoljivo	dobro	zelo dobro	odlično
počutje romskih učencev	☐	☐	☐	☐	☐

Q19 - Ali redno sodelujete s starši romskih učencev?

- ☐ DA
- ☐ NE

Q20 - Na kakšen način sodelujete s starši?

- ☐ prihajajo na govorilne ure
- ☐ po telefonu

- ☐ po elektronski pošti
- ☐ preko šolske svetovalne službe

(Demografija)

XSPOL - Spol:

- ☐ Moški
- ☐ Ženski

(Demografija)

XSTAR2a4 - V katero starostno skupino spadate?

- ☐ do 20 let
- ☐ 21 - 40 let
- ☐ 41 - 60 let
- ☐ 61 let ali več